

גורל, עמיות ובריתות: העבר, ההווה והעתיד של היחסים בין יהדות ארצות־הברית לבין ישראל

סקוט לסנסקי

בפרק הזה מובאת סקירה היסטורית של המגמות ושל האירועים העיקריים שעיצבו את יחסי הגומלין בין יהדות ארצות־הברית לישראל, במיוחד בתחום הביטחון הלאומי. מדובר במערכת יחסים שקשורה קשר הדוק ליחסים בין שתי המדינות, ישראל וארצות־הברית, אך מושפעת מגורמים רבים נוספים. בפרק גם מובאת סקירה של מגמות חברתיות, דמוגרפיות ופוליטיות עכשוויות המעצבות את עתידה של מערכת היחסים הזאת.

התפתחות מערכת היחסים בין יהדות ארצות־הברית לבין ישראל

במהלך מאה השנים האחרונות, ובכללן בעשורים שקדמו להקמת ישראל, גדלה בקצב מהיר תרומתה של יהדות ארצות־הברית לישראל. עם זאת, כלל לא ברור שהצמיחה הזאת תימשך, וייתכן שהגיעה לשיאה.

העזרה והתרומה של יהדות ארצות־הברית היתה בתחילה חומרית בעיקרה וצנועה למדי. עם השנים התרחבה לכדי פעילות למען ברית אמריקאית־ישראלית חזקה ולתמיכה פוליטית בישראל בזירה הבינלאומית בכללותה. על רקע איתנותה המרשימה כיום, חשוב לזכור שברית זו אינה תוצאה של גורל בלתי נמנע או מקריות.

במשך שנים רבות, לפחות עד שנות ה־60 של המאה ה־20, לא הייתה יהדות ארצות־הברית מאוחדת בתמיכתה בציונות. גם ביטחונה במעמדה שלה בתוך החברה האמריקאית לא היה מבוסס. ההירתמות הרחבה של יהדות אמריקה לתמיכה בישראל ובציונות היתה תנאי מכריע להצלחתה הרבה בפעילותה למען ברית איתנה בין ארצות הברית לישראל בהמשך, הצלחה שביטוייה הטוב ביותר הוא מערכת רחבה של ערכויות כלכליות, ביטחוניות ופוליטיות שישיראל נהנית מהם בעיקר מאז שנות ה־80 של המאה ה־20.

עם הזמן, החלה יהדות ארצות־הברית להתמקד בסוגיות הקשורות לציונות של ישראל ולמדיניות הפנים שלה – בעיקר בתחום הפלורליזם הדתי והלכידות החברתית – נושאים שמגורים מסוימים בחברה היהודית בישראל מקדמים בברכה יותר מאחרים.

העובדה שלארצות־הברית ולישראל היו ערכים משותפים ושותפות אינטרסים אסטרטגיים מילאה תפקיד מכריע בגיבוש הברית ביניהן, במיוחד בשיא המלחמה הקרה. יחד עם זאת, העובדה שישראל נותרה תמיד בלב הקונסנזוס האמריקאי, בסביבה שהעניקה ליהודים ביטחון ושוויון הזדמנויות, מהווה תנאי הכרחי להעצמת התרומה של יהדות ארצות הברית למען ישראל.

בשנים האחרונות גוברים הלחצים המכרסמים בקונסנזוס הזה, ונוסף על כך מתחוללים שינויים חברתיים, פוליטיים ודמוגרפיים בישראל, בארצות־הברית ובתוך הקהילה היהודית האמריקאית, שמגבירים את האי־ודאות בנוגע לעתיד.

הימים של שרום הקמת המדינה

ניצני ההשקעה העצומה של יהודי ארצות־הברית בביטחון הלאומי של ישראל החלו לצמוח בשלהי התקופה העות'מאנית ובתחילתו של המנדט הבריטי על ארץ ישראל. הם באו לידי ביטוי בעיקר בתמיכה חומרית – תחילה ברמת הפרט ובהמשך ברמת הקהילה.

סיוע זה הגיע בתקופה שבה יהודי ארצות־הברית עדיין התמודדו מבית עם אפליה ועם דעות קדומות בהיבטים רבים של החיים – החל מהגבלות הגירה וכלה בגישה מוגבלת להשכלה גבוהה – ולפני שהצליחו להשתלב באופן מלא בחיים האזרחיים, ובייחוד בתחום החינוכי של שתדלנות פוליטית. הסביבה המגבילה הזאת שבה פעלו יהודי ארצות־הברית העיבה על חייהם ועל פעילותם במשך עשרות שנים, עד שדעכה ונעלמה בשנות ה־70 של המאה ה־20.

יתר על כן, יהודי ארצות־הברית התייחסו באופן אמביוולנטי לרעיון הציוני ולא כולם תמכו בפעולות ההתיישבות בארץ ישראל ובכנייתם של מוסדות היישוב. רק בתהליך הדרגתי, שנמשך עשרות שנים, הפכה התמיכה החלקית לתמיכה מלאה של מוסדות הקהילה היהודית ביישוב היהודי בארץ ישראל. עם זאת, היחס האמביוולנטי לציונות לא התפוגג לחלוטין בקרב יהודי ארצות־הברית גם בעשורים הראשונים שלאחר קום המדינה.

הגישה המסויגת כלפי הציונות באה לידי ביטוי כבר בסוף המאה ה־19 ב"מצע פייטסבורג" של התנועה הרפורמית הצעירה. התנועה דחתה את הרעיונות של שיבה לארץ ישראל וההגישה שהיהדות היא קהילה דתית ולא קהילה לאומית.¹ אולם עם תום מלחמת העולם הראשונה, נוכח ההגירה ההמונית של יהודי מזרח אירופה שהיו פתוחים יותר לרעיון הציונות, יחד עם המאמצים המוצלחים של שופט בית המשפט העליון הכריזמטי לואי ברנדייס לגבש גישה אמריקאית ייחודית לציונות – גישה המתאימה ללאומיות האמריקאית – עבר על יהדות ארצות־הברית גל ראשון של תמיכה בציונות, אף שקונסנזוס רחב בנושא הזה היה עדיין רחוק מהישג יד. ברנדייס נעזר ברב סטיבן וייז, ציוני נלהב וייחודי בין הרבנים הרפורמים, שעתיד היה לייסד את הקונגרס היהודי־האמריקאי (בין היתר כדי שישמש חלופה ציונית לוועד היהודי־האמריקאי) ולהיות היושב ראש של ארגון ציוני אמריקה.

הקמפיינים הראשונים של יהודי ארצות־הברית לגיוס כספים, כמו, למשל, גיוס החירום בזמן מלחמת העולם הראשונה, הותירו חותם בל יימחה על היישוב. העלייה מארצות־

הברית לארץ ישראל, אף שנעשתה בטפופים, עתידה הייתה לתרום ליישוב כמה ממנהיגי הבולטים ביותר. אמריקה ויהודי אמריקה גם סיפקו מקלט למנהיגים גולים מהיישוב, כמו דוד בן-גוריון ויצחק בן-צבי, שגורשו מהארץ על ידי הטורקים במלחמת העולם הראשונה והתגוררו בארצות-הברית במשך שלוש שנים.

במהלך גלותו הארוכה של בן-גוריון בארצות-הברית הוא היה מעורב עמוקות במאמצי ההסברה שיוזם הסניף האמריקאי של "פועלי ציון", המפלגה הציונית שנוסדה באירופה עשור קודם לכן. הארגון אף העניק לו קצבה בזמן שכתב יחד עם בן-צבי את הספר "ארץ ישראל אתמול והיום" שיצא לאור במקור ביידיש.²

החיים היהודיים באמריקה, שהתאפיינו בביטחון, בשגשוג ובאוכלוסייה הולכת וגדלה, סיפקו לבן-גוריון בסיס נוח שממנו יכול היה לפעול בזמן המלחמה. באותה העת גם פגש את פולה, שעתידה הייתה לאחר הכרות של שנתיים להפוך לאשתו. אף שגם היא – כמוהו – הגיעה מאירופה, הרי בזמן שנפגשו כבר חייתה פולה בארצות-הברית זה כעשור ואימצה השקפה מערבית יותר מבן-גוריון, שעד ערב מלחמת העולם הראשונה עוד תמך בתוקף במצע מדיני פרו-עות'מאני.³ באותה העת החלו מנהיגים נוספים בהנהגה הציונית של היישוב לאמץ השקפת עולם מערבית יותר.

יחסה הדו-ערכי של יהדות ארצות-הברית לציונות התגבש בתקופה שבה מעמדה המוביל של ארצות-הברית בעולם עדיין לא היה מובטח, ולמעשה רק התחיל להתבסס, בייחוד במזרח הקרוב – אזור שבו לארצות-הברית היה באותה העת ניסיון מועט, והאינטרסים שלה בו כללו רק כמה אוניברסיטאות שהיא מימנה ורשת של מיסיונרים נוצרים.

סיבה נוספת ליחסה הפושר של יהדות ארצות-הברית לציונות הייתה צרות מבית, כמו הלינץ' בתעשיין היהודי ליאו פרנק⁴ אשר הצית קמפינים של זכויות אזרח והביא להקמת ארגונים כמו הליגה נגד השמצה (ADL) – שנולד מתוך ארגון בני ברית הוותיק והמבוסס יותר. ללא שום קשר לזעזועים האלה, באותה העת, תחילת המאה ה-20, צמחה יהדות אמריקה במהירות בזכות גלי הגירה גדולים. הגלים האלה שככו מעט בסוף שנות ה-20 של המאה ה-20.

ליהודי ארצות-הברית הייתה השפעה מועטה בלבד על המדיניות שנקטה וושינגטון בלבנט בתחילת המאה ה-20, למעט הישגים ספורים כמו שתדלנותו של השופט ברנדיס למול הבית הלבן והקונגרס במטרה שיאמצו את הצהרת בלפור. למשל, אין כמעט ראיות לשדולה מטעם יהדות ארצות-הברית בוועדת קינג-קריין שהוקמה לאחר מלחמת העולם הראשונה כדי לבחון, בין היתר, את האפשרות שהמנדט על ארץ ישראל ועל סוריה יימסר לארצות-הברית במקום לבריטניה ולצרפת. הוועדה פירסמה המלצות בעד העברת המנדט על ארץ ישראל ועל סוריה לארצות-הברית, נגד ההגירה היהודית לארץ ישראל ונגד הקמתה של מדינה יהודית בשטחה.⁵ ביישוב עצמו התמקדה ההנהגה המקומית בפעילות שדולה בעיקר אצל הבריטים, שנחשבו למי שמחזיקים בידיהם את רוב הקלפים לגורל ארץ ישראל. כאשר הבריטים ביקשו לסגור את שערי העלייה בפני היהודים בסוף שנות ה-30 של המאה ה-20, יהדות ארצות-הברית הזדעזעה אך לא הייתה מסוגלת להניע מערכה נגדית יעילה.

בניגוד לעשורים המאוחרים יותר, שבהם מונחים כמו "ציונים" ו"פרויישראלים" הפכו למקובלים יותר בקרב יהודי אמריקה, בעשורים הראשונים של המאה ה-20 דאגו חלק מהארגונים היהודיים-אמריקאיים להבחין בין תמיכה "פוליטית" לתמיכה "פילנתרופית" ביישוב, אם כי, בדיעבד, הסיוע שהעניקו עזר לקדם את התנועה הציונית לקראת מטרתה: הקמת מדינה יהודית.

ב-1929 הצטרף הוועד היהודי-אמריקאי – שהתנגד להיבטים רבים של הלאומיות היהודית – לסוכנות היהודית במעמד של "שותף לא ציוני". כך, בפעם הראשונה נרתם גוף יהודי גדול, שלא היה חלק ממה שכונה אז "הציונות הפוליטית", לפעילות פילנתרופית שנועדה לקדם את ביטחונם ואת רווחתם של היהודים בארץ ישראל.⁶

אך עוד לפני שההסכם הזה מ-1929 נתן גושפנקה למחויבות לא-ציונית ליישוב, התאפשר ליהודי אמריקה להתגבר על האמביוולנטיות שלהם כלפי הציונות ולגייס תמיכה הומניטרית למען אחיהם הנזקקים. כך, למשל, במהלך מלחמת העולם הראשונה, בתגובה לדרו"ח מדאיג ששיגר הנרי מורגנטאו, שגריר ארצות-הברית בקונסטנטינופול, אספו יעקב שיף ויהודים אמריקאים עשירים נוספים עד מהרה 50 אלף דולר ושלחו את הסיוע ליישוב באמצעות ספינות מלחמה של חיל הים האמריקאי ששיטו בים התיכון, ובהן ספינת המלחמה צפון קרוליינה (USS North Carolina). ספינות חיל הים האמריקאי עגנו ביפו, בביירות ובאלכסנדריה כמה פעמים במהלך המלחמה כדי לסייע לקהילות היהודיות באותם היישובים וכן לאזרחים אמריקאים ולאזרחים של מדינות ניטרליות.⁷

הפעילות ההומניטרית הזאת הייתה אחד ממבצעי המעורבות הראשונים של הצבא האמריקאי בענייני ערבים ויהודים בארץ ישראל ותוצאה ישירה של פעולות הפילנתרופיה שיזמה יהדות ארצות-הברית.

הסיוע ליישוב הביא להקמת "הג'וינט" (American Jewish Joint Distribution Committee), אחד המוסדות המובילים והוותיקים ביותר של יהדות ארצות-הברית. באותה התקופה הוקמו ארגונים ציוניים אמריקאיים נוספים, ובהם הדסה, הסניף האמריקאי של הקרן הקיימת לישראל וארגון ציוני אמריקה.⁸

הפעילות הציונית באותן השנים שיגשה במיוחד בתנועה הקונסרבטיבית: גיוס התרומות, אירוח מבקרים מהיישוב ופעילויות ציוניות רבות אחרות נעשו בעיקר במסגרתה. "המאמץ למען הציונות היה טבעי למאמינים האלה", כותב ארתור הרצברג.⁹ לעומת זאת, יהדות ארצות-הברית בכללותה נותרה ברובה אמביוולנטיות כלפי הציונות, ובמידה מסוימת אף הייתה אנטי-ציונית ממש – במיוחד בתנועה הרפורמית. עתידות היו לחלוף עוד כמה שנים עד שהתנועה הרפורמית החלה לשנות את גישתה לציונות.

אף שהיהדות האורתודוקסית בארצות-הברית נמנית כיום עם תומכיה הקולניים ביותר של ישראל, לא מיהרה אף היא לאמץ את הציונות הפוליטית בעשורים הראשונים של המאה ה-20. באותה העת לא תמיד ניצבה הציונות במוקד העניין של יהדות ארצות-הברית, וזה לא מפלא. ארגונים יהודיים מרכזיים התמקדו אז ברווחתם של היהודים במזרח אירופה, שם רבות מהקהילות היהודיות המשיכו להתמודד עם בעיות קשות. מוקד עניין מרכזי

נוסף היה קליטת המהגרים היהודים שהמשיכו לזרום לארצות-הברית באמצע שנות ה-20 של המאה ה-20.

עם עלייתו של היטלר לשלטון בתחילת שנות ה-30 התמקדה תשומת הלב של יהדות ארצות-הברית באיום ההולך ומחריף שבפניו ניצבו יהודי גרמניה והקהילות היהודיות שבמדינות הסמוכות לגרמניה. מאוחר יותר, בעקבות כניסת ארצות-הברית למלחמת העולם השנייה, עתידה הייתה יהדות ארצות-הברית לעבור את אחד המשברים הגדולים בתולדותיה: במידה רבה היא נכשלה במבחן העליון שלה: להשאיר את שערי הכניסה לארצות-הברית פתוחים בפני היהודים ולשכנע את הממשל האמריקאי לעשות יותר להצלת יהודי אירופה. אלפים רבים הצליחו בכל זאת להגיע, ובהם חוקרים ומדענים רבים כמו הפילוסוף ומי שעתיד היה להפוך לאחד מסמליה של הקהילה היהודית בארצות-הברית, הרב אברהם יהושע השל.¹⁰ אולם בעבור רוב המבקשים להימלט מהנאציזם נותרו שערי אמריקה סגורים. בתקופה שלפני הקמת המדינה המשיכו יהודים אמריקאים להגיע לארץ ישראל בקילוח דקיק. בסך הכול הגיעו לארץ ישראל במשך שני העשורים שבין 1919 ל-1939 כ-9,000 יהודים אמריקאים. אלה היו כ-3% מסך כל היהודים שעלו לארץ ישראל באותה העת.¹¹ מספר העולים מארצות-הברית היה אומנם נמוך, אולם בין העולים היו כמה דמויות מופת שראוי לציין אותן. ביניהן יש להזכיר את הנרייטה סולד, שנולדה למשפחה עשירה בבוולטימור. היא הגיעה לארץ ישראל לראשונה ב-1920 והקימה בה רשת בריאות ציבורית שהפכה לאחת הגדולות בארץ ומשגשגת כבר יותר ממאה שנה. הסתדרות הנשים הציוניות באמריקה (הדסה) שהקימה סולד הפכה עד מהרה למוסד סוציאלי חיוני ביישוב ואף שימשה מודל לפילנתרופיה יהודית אמריקאית ארוכת שנים.

מי שעתיד היה להתמנות לנשיא בית-המשפט העליון, שמעון אגרנט, הגיע עם משפחתו לארץ ישראל בשנות ה-20 של המאה ה-20 והתגורר בתל אביב. בהמשך חזר לשיקגו, וב-1936 שב לארץ.¹²

מי שעתידה הייתה להיות ראש ממשלת ישראל, גולדה מאיר, הייתה פעילה בוויסקונסין בתנועת פועלי ציון ועלתה לארץ ב-1921 עם קבוצה של כ-20 עולים אמריקאים. כמעט מיד עם הגעתה לארץ ישראל השתלבה בתפקידי מנהיגות בהסתדרות ובמוסדות אחרים של תנועת העבודה.¹³ גם מייסד האוניברסיטה העברית ונשיאה, יהודה מגנס, שהיה רב רפורמי, הוא עולה מפורסם מארצות-הברית. בין היתר סייע לבניית המוסד החשוב הזה באמצעות גיוסם של כספי תרומות מהתפוצות.

עם זאת, מנהיגים ציונים כמו חיים ויצמן סברו שהישוב היהודי בארץ ישראל אינו זקוק לעולים מארצות-הברית אלא בעיקר לתמיכתם הכספית – ובמידה מסוימת הפוליטית – של יהודי ארצות-הברית. וייצמן ביקר באמריקה ב-1921 במטרה לגייס כספים, ביחד עם אלברט איינשטיין, עבור הקמתה של האוניברסיטה העברית בירושלים.¹⁴ התמיכה הכלכלית מיהודי ארצות-הברית החלה לזרום לארץ-ישראל במיוחד בתגובה לקריאה לסייע בקליטתם בארץ של פליטים יהודים. אלה החלו להגיע במספרים הרבה יותר גדולים מבעבר בשנים הראשונות של המנדט הבריטי.¹⁵

1947-1967: ממלחמת העצמאות למלחמת ששת הימים

עם תום מלחמת העולם השנייה, כשהתברר היקפה המלא של שואת יהודי אירופה, החל שלב חדש לגמרי ביחסים בין יהודי ארצות-הברית לבין היישוב היהודי בארץ ישראל (שכ-1948 הפך למדינה עצמאית).

יהודי ארצות-הברית, שמנו ב-1947 כ-5 מיליון איש, היו הקהילה היהודית הגדולה ביותר בעולם, ומנהיגיה, שנטו יותר מבעבר לתמוך בציונות, הפגינו נכונות רבה יותר לפעול למענה במסדרונות הממשל והקונגרס. בין אם היו אלה אנשים פרטיים בעלי נגישות לממשל – כמו שותפו העסקי לשעבר של הנשיא הארי טרומן, אדי ג'ייקובסון – ובין אם היו אלה ארגונים יהודיים לאומיים, יהדות אמריקה החלה לפעול פוליטית למען הסרת ההגבלות שהטילה בריטניה על העלייה לארץ.¹⁶

הפעילות של יהודי ארצות-הברית השפיעה על עבודתה של ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית לענייני ארץ ישראל, וזו המליצה (באפריל 1946), בין היתר, להתיר ל-100 אלף פליטים יהודים להיכנס לארץ ישראל ולבטל את תקנות הספר הלבן שמנעו מיהודים לרכוש קרקעות באזורים נרחבים בארץ ישראל. במילים אחרות: המלצות הוועדה סתרו את מדיניות בריטניה שנועדה להקשות על התפתחות היישוב היהודי.

טרומן נחשף לפעילות השדולה היהודית לעיתים כה תכופות, עד כי לפי דיווחים הגיב בכעס וביקש את עוזרו להגביל פגישות כאלה. עם זאת, ג'ייקובסון הצליח לשכנע את טרומן להיפגש עם חיים ויצמן, וזה השפיע על החלטתו של טרומן להכיר במדינה החדשה – חרף התנגדותם של יועציו לביטחון לאומי. זוהי הדוגמה המובהקת והמוכרת ביותר לפעילותה של יהדות ארצות-הברית באותה עת.¹⁷

פעולות השתדלנות של היהודים במדינות מפתח אלקטורליות כמו ניו-יורק גרמו לכך שיותר ויותר פוליטיקאים החלו לתמוך במאבק הציוני, לפחות ברטוריקה שלהם, וכך התחזקו הקולות למען הכרה בישראל. אך למרות השתדלנות הפוליטית המוצלחת של היהודים התמידה ארצות-הברית בהטלת אמברגו נשק מוחלט על ישראל לאחר שהטילה מגבלות קשות על אזרחיה להשתתף באופן פעיל בהגנה על המדינה שאף זה נולדה. אף שהקהילה היהודית המאורגנת לא יצאה במפורש נגד המגבלות האלה, הרי אלפי יהודים תרמו כספים ומאות מהם סייעו להבריא אמצעי לחימה לארגון ההגנה ולשאר הארגונים היהודיים הלוחמים.

המתנדבים האמריקאים סייעו – בין היתר – להקים את חיל האוויר ואת חיל הים של צה"ל. מדובר היה בעיקר בוותיקי מלחמת העולם השנייה, כמו קולונל דוד "מיקי" מרקוס, שהביאו עימם מקצוענות שהייתה חסרה מאוד לצה"ל. יהודי ארצות-הברית היו כוח מרכזי במח"ל (מתנדבי חוץ לארץ): הם מנו יותר מאלף לוחמים מתוך כמה אלפי לוחמי מח"ל שהתנדבו לשרת בצה"ל כדי להגן על ישראל במלחמת העצמאות. ההתגייסות לצה"ל הייתה פרי יוזמה אישית של המתגייסים, ואלה נתקלו לא פעם בתגובות עוינות של הממשל. כמה מתנדבים אמריקאים וספקי נשק נרדפו באגרסיביות על ידי האף-בי-איי ואף הועמדו בהמשך לדין פלילי.¹⁸ אולם גם התיקים הפליליים לא מנעו מהתומכים הנלהבים

של ישראל להרחיב את תרומותיהם. למשל, ראש הממשלה דוד בן־גוריון הצליח לשכנע את יוצא מח"ל, אל שווימר, לעזוב קליפורניה ולעבור לישראל. כאן הקים שווימר את מה שעתידה הייתה להפוך לתעשייה האווירית של ישראל.

חשיבות עצומה הייתה, כמובן, לגיוס הכספים. בתגובה לפניות מאישים כמו גולדה מאיר – שהיא לבדה גייסה 50 מיליון דולר במסע תרומות אחד בתחילת 1948 (סכום השווה ליותר מ־500 מיליון דולר של 2018) – הפכה יהדות ארצות־הברית מקור עיקרי לתמיכת חירום בישראל במהלך מלחמת העצמאות ובמהלך השנים הראשונות והמכריעות של המדינה. הון היה משאב נדיר בישראל בשנותיה הראשונות, ומכירת איגרות חוב בצפון אמריקה העניקה לממשלות ישראל גב כלכלי – מה שהקנה להן את הגמישות הנחוצה כדי להשקיע בהגנת המדינה.

בן־גוריון ביקר בניו־יורק במאי 1951 כדי להשיק את הקמפיין של ארגון הבונדס למכירת איגרות חוב ממשלתיות. עוד לפני שהחל הגיוס הרשמי התחייבו מראש יהודים אמריקאים לרכוש איגרות חוב בסך 35 מיליון דולר. "לעולם לא נשכח את התמיכה הממושכת והבלתי ניתנת לניתוק שהמדינה הזאת העניקה לרעיון הציוני", אמר ראש הממשלה בן־גוריון לקהל רב של יותר מ־20 אלף איש שהתכנס במדיסון סקוור גארדן. "ולנצח נזכור שהייתה זו אמריקה שהכירה ראשונה בהיותנו אומה חופשית ועצמאית".¹⁹

הגידול החד בתמיכה הכספית נבע מהצרכים הביטחוניים העצומים של ישראל, אך גם מהנטל הכספי המכביד שנבע מהעלייה ההמונית: אוכלוסייתה של המדינה הצעירה עתידה הייתה להכפיל את עצמה בתוך ארבע שנים בלבד. מנהיגי ישראל שאך זה נולדה בהחירו שהם מצפים כי "האחריות לעלייה תהיה משותפת ליהדות העולם".²⁰ בהיותה הקהילה היהודית הגדולה ביותר והעשירה ביותר בעולם, הרי שמרבית הציפיות לסיוע היו מיהדות ארצות־הברית.

הנטייה הייתה לרכז את גיוס הכספים באמצעות מעט גופים גדולים, ואכן בעיקר המלאכה נשאו המגבית היהודית המאוחדת (UJA), קרן היסוד, הבונדס ועוד כמה ארגונים גדולים. בעיקר הודות למאמציו של סי קינן, המנהיג הראשון של איפא"ק, אך גם בזכות דיפלומטים ישראלים שפעלו בשקט מאחורי הקלעים, הצליחה הקהילה היהודית לקרוא סוף כהונתו של הנשיא טרומן להשיג לישראל הלוואות קריטיות ומענקים ממשלתיים אמריקאיים.²¹ שום קהילה יהודית אחרת בעולם לא הושפעה מהמסד הישראלי באופן כה מרחיק לכת כמו הקהילה היהודית בארצות־הברית. הייתה לכך סיבה ברורה: בשעה שהאזרח האמריקאי עסק עדיין בגיבוש הזהות האמריקאית המלאה שלו, באה ישראל והציעה ליהדות אמריקה דבר מה שהיה חסר לה: הזדמנות לתפוס את מקומה לצד כל שאר הקהילות הלאומיות המרכיבות את פסיפס החברה האמריקאית.

"הקמתה של מדינת ישראל הקנתה ליהודי אמריקה מולדת שבה הם יכלו להתגאות, וכך היא טיפחה הן את האני הפנימי היהודי שלהם והן את הצורך שלהם במעמד נורמלי באמריקה".²²

למעשה, אפילו עוד לפני הזינוק בתמיכה בישראל, שהתרחש בעקבות מלחמת ששת הימים ב-1967, נהנתה ישראל מדימוי זוהר בחברה האמריקאית. הסיבה לכך הייתה חלחולו של הרעיון שישנה קרבה אידיאולוגית גדולה בין שתי המדינות. תרמו לכך אירועי תרבות נוצצים כמו הקרנת הבכורה של הסרט "אקסודוס" של ליאון יוריס ב-1961 שיצר לישראל דימוי של מדינה ש"הצליחה לאזן בין התביעה לשירות צבאי פטריוטי לבין האידיאליים הליברליים".²³ התפיסה הזאת הכשירה את הקרקע לנוסחה מנצחת שטיפחה קונסנזוס יהודי אמריקאי חזק סביב ישראל לצד הערצה הולכת וגוברת למדינה היהודית בכלל הציבור האמריקאי.

תמיכה כספית, פעילות יחצנית, שתדלנות פוליטית ואפילו הברחות לא חוקיות של נשק שבהן עסקה קבוצה קטנה של תומכי ישראל נלהבים מקרב יהדות ארצות-הברית – כך נראו במידה גוברת והולכת החיים היהודיים באמריקה. ההיסוסים הראשוניים בנוגע לציונות, שאפיינו מגזרים שונים כמו התנועה הרפורמית, החלו להתפוגג, במיוחד נוכח מצבו העגום של העם היהודי לאחר השואה, הצרכים המעשיים של המדינה החדשה והגל של גאוות יהודית קולקטיבית שליווה את הקמתה של ישראל.²⁴

למרות חשיבותו הרבה של גל הגאוות, יהדות אמריקה חשה לעיתים שהיא נתונה במצור. הפעילות למען ישראל נאלצה להתחרות במספר עצום של מאבקים פנימיים מתמשכים. משפטם של "מרגלי האטום" יוליוס ואתל רוזנברג בתחילת שנות ה-50 של המאה ה-20 העביר צמרמורת של חרדה בכל רחבי הקהילה. לכך יש להוסיף את חקירותיו של הסנאטור ג'וזף מקארתי ואת הכנסתם של אנשי תרבות יהודים לרשימה השחורה. לצד אלה עדיין חוו היהודים אנטישמיות בוטה, אפליה ומכסות כניסה לגופים רבים בחברה האמריקאית. אחדים בווינגטון האשימו את המנהיגים היהודים שהם סוכנים זרים המייצגים את ממשלת ישראל וטענו שיש לרשום אותם בהתאם לחוק האמריקאי העוסק בסוכנים זרים. במילים אחרות: ליהדות ארצות-הברית היה עדיין הרבה מה לעשות בכל הנוגע להבטחת מקומה באמריקה. באופן לא מפתיע, העלייה מארצות-הברית בשנים הראשונות שלאחר הקמת ישראל נותרה דלילה. עם זאת – אולי בהמשך לחזונו של ויצמן – חשיבותה של יהדות ארצות-הברית גברה בשל היותה מקור לתמיכה פילנתרופית שסייעה, בין היתר, לקליטת יהודים בישראל ממקומות אחרים בעולם. כמו כן ניצלה יהדות ארצות-הברית את כוחה המדיני כדי לסייע בהשגת פיצויים ממערב-גרמניה. באותה העת גם גדלה השפעתה הפוליטית – אם כי במידה מתונה בלבד – והיא ניצלה זאת לפעולות של שתדלנות פוליטית וכדי להשפיע על היחסים בין ארצות-הברית לישראל.

בשנים הראשונות לקיומה של מדינת ישראל ביקשו יהודי ארצות-הברית להבהיר את מעמדם נוכח התבססותו של מרכז יהודי גדול וחדש שגם זכה לעצמאות מדינית. הדבר נעשה בעיקר באמצעות חילופי הצהרות ב-23 באוגוסט 1950 בין נשיא הוועד היהודי-האמריקאי, יעקב (ג'ייקוב) בלאושטיין, לבין ראש הממשלה דוד בן-גוריון. בהבנות, שהשיחות על ניסוחן נמשכו כמה חודשים, נעשתה הבחנה ברורה בין האינטרסים הנפרדים של כל אחד מהצדדים, ונקבע ששום צד אינו יכול להתערב בענייניו הפנימיים של הצד האחר. ההבנות

משקפות, בין היתר, את חוסר הנוחות של הקהילה היהודית בארצות־הברית נוכח השפעתה הגדולה על הפוליטיקה הפנימית ואת חששה מפני האפשרות שקיומה של מדינה יהודית עלול לעורר האשמות אנטישמיות בנוגע ל"נאמנות כפולה" שיחלחלו לשיח הציבורי.²⁵ בן־גוריון הצהיר בפני בלאושוטיין שהוא מכיר בכך ש"ליהודי ארצות־הברית ... יש רק נאמנות פוליטית אחת – לארצות־הברית של אמריקה. אין להם נאמנות פוליטית לישראל... ישראל מייצגת רק את אזרחיה שלה ומדברת בשמם בלבד ואינה מתימרת בשום פנים ואופן לייצג יהודים שהם אזרחיה של כל מדינה אחרת או לדבר בשמם". בלאושוטיין היה זקוק להצהרות האלה של בן־גוריון בשל הסתירה שהעיבה על יהדות ארצות־הברית: מצד אחד עלייה בכוחה ובהשפעתה ומצד אחר החשש מפני ערעור מעמדה בשל הקמת ישראל והדיאלוג שלה עם יהודי התפוצות.

בנושא העלייה הדגיש בן־גוריון ש"מהות החלוציות היא בחירה חופשית. החלוצים הם מי שמאמינים כי שאיפותיהם – הן בתוקף היותם בני אדם והן בתוקף היותם יהודים – יכולות להתממש בצורה הטובה ביותר באמצעות חיים ועבודה בישראל".²⁶ בלאושוטיין הצהיר כי "נעשה כל שביכולתנו כדי להגדיל את חלקנו במשימה ההיסטורית הגדולה של סיוע לישראל בפתרון בעיותיה ובהתפתחותה כדמוקרטיה חופשית, עצמאית ומשגשגת... יהודי ארצות־הברית דוחים בתוקף כל הצעה או רמז לכך שהם חיים בגלות... הם קשורים באופן עמוק לארצות־הברית. בעבור יהודי ארצות־הברית, ארצות־הברית היא הבית".²⁷

אף שבלאושוטיין לא היה מוכן לאמץ את הציונות הפוליטית במלואה, הוא היה להוט להחליש ולערער את המחנה האנטי־ציוני החזק שעדיין היה קיים בתוך יהדות ארצות־הברית, ושאותו ייצגה בעיקר "המועצה האמריקאית ליהדות" (American Council for Judaism).²⁸ בן־גוריון ובלאושוטיין שבו ואישרו את ההבנות ביניהם כעבור עשור, ב־1961, באמצעות חילופי הצהרות נוספות. הצורך בכך התעורר בעקבות תחושת המנהיג היהודי־האמריקאי שהמנהיג הישראלי הפר את ההסכם הקודם בכך שטען כי העלייה מבוססת על הרעיון שיהודים אינם יכולים לחיות חיים יהודיים מלאים מחוץ לישראל. בפועל עתידה הייתה ישראל לגבש בהדרגה גישה אסרטיבית ועצמאית יותר בהגנתה על אינטרסים יהודיים. לכידתו של אדולף אייכמן (ב־1961) והוצאתו להורג לאחר משפט (ב־1962) הן דוגמה טובה לכך.

המבנה הארגוני שיצרה יהדות אמריקה כדי לתמוך בישראל התגבש גם הוא באותה העת. ועידת הנשיאים של ארגוני הגג היהודיים באמריקה (ובקיצור: ועידת הנשיאים) התכנסה לראשונה ב־1956, בין היתר בתגובה ללחץ שהפעילה מחלקת המדינה האמריקאית. זו דחקה בארגונים היהודיים לתאם יותר את פעילות השדולה שלהם מול הממשל. שדולת איפא"ק הוקמה בתחילת שנות ה־50 של המאה ה־20, ובהובלת מייסדה, ישעיהו "סי" קינן, הפכה לארגון גג רשמי בתחילת שנות ה־60. באותה העת חוו צמיחה עוד ארגונים יהודיים לאומיים – כמו בני ברית (והארגון־הבת שלו, הליגה נגד השמצה),

הוועד היהודי-האמריקאי והקונגרס היהודי-האמריקאי – והחלו לעסוק בשתדלנות לאומית אסרטיבית ומפורשת יותר.

במהלך אותן השנים פעלו דיפלומטים ישראלים בפרופיל נמוך, בדרך כלל מאחורי הקלעים, כדי לנסות למנף את השפעתה של יהדות ארצות-הברית ולהשיג באמצעותה יתרונות דיפלומטיים לישראל שאך זה נולדה. דוגמה לכך היא קמפיין מתואם למניעת הקיצוץ בסיוע לישראל – קמפיין שגם נועד לשפר במעט את היחסים הצוננים ששררו בין ישראל לארצות-הברית בתקופת איזנהאואר. אחת הסיבות לצינון ביחסים הייתה התנגדותה של ארצות-הברית למדיניות של פעולות התגמול שאימצה ישראל.²⁹

לפעילות החדשה היו מגבלות. ראשית, לא ניתן היה לנתק את הפעילות הפוליטית של יהודי ארצות-הברית למען ישראל באותן השנים מהמאבק המתמשך להבטחת זכויותיהם בחברה האמריקאית. המאבק הזה הוא אחת הסיבות ליזמתו של בלאושייך להגיע להסכם עם בן-גוריון, והוא גם המקור לעמדות רבות שאימצו יהודי ארצות-הברית במגוון נושאים, ובהם אהדה למיעוט הערבי בישראל וביקורת על מדיניות ישראל כלפיו – מדיניות שנחשבה לפוגעת בסדר היום היהודי בארצות-הברית.³⁰

שנית, המאמץ של כלל הארגונים היהודיים בארצות-הברית עדיין לא היה מלוכד באופן שיאפשר להם להיות אפקטיביים ברגעי משבר. כך, למשל, במהלך מלחמת סיני ב-1956 הצליחה יהדות ארצות-הברית לעשות מעט מאוד, אם בכלל, כדי להרגיע את תגובתו הזועמת של הנשיא איזנהאואר נוכח הפעולה הצרפתית-בריטית-ישראלית נגד מצרים. הלחץ הרב שהפעיל איזנהאואר על בן-גוריון לסגת מסיני לא זו בלבד שלא הושפע מהפעילות של יהודי ארצות-הברית, אלא שהממשל גם פנה למנהיגים יהודים וביקש את עזרתם להגביל את המבצע הישראלי ולהביא לנסיגה כוללת של צה"ל.³¹ איזנהאואר גם המשיך לדבוק במדיניות האמריקאית הוותיקה שלפיה אסור למכור נשק לישראל.

למרות מעמדם המשופר – שעליו היו גאים מאוד – ולמרות המחויבות העמוקה שלהם לסייע לישראל, לא הצליחו יהודי אמריקה להתמודד עם בית לבן הנחוש למנוע סיוע אמריקאי מישראל והנחוש לא פחות ללחוץ עליה בזירה הדיפלומטית.

1991-1967: ממלחמת ששת הימים ועד לעלייה מחבר המדינות

הניצחון הישראלי האדיר במלחמת ששת הימים ביוני 1967 – שקדמו לו גלי חרדה קולקטיביים בשבועות שקדמו למלחמה – השפיע השפעה מכרעת על יהדות ארצות-הברית ועל מעורבותה בישראל. לראשונה החלו יהודי אמריקה להציב את ישראל במרכז התפיסה העצמית שלהם.³² "התרוממות רוח אחזה בנו", כתב הרב אברהם יהושע השל ב-1969 בספרו הפופולרי "ישראל: הד של היסטוריה". "הרגשנו קשר בין יהודי הדור הנוכחי לבין העם של ימי הנביאים".³³

אף שארצות-הברית לא סייעה לצה"ל ב-1967, היא נחשבה בכל העולם לתומכת גדולה במדיניות ישראל במהלך המלחמה ולאחריה ותרמה בכך במידה רבה לתחושת הלגיטימיות של ישראל. ארצות-הברית אכן עמדה מאחורי ישראל בתחום הדיפלומטי – בניגוד מוחלט

לעמדתה במלחמת העצמאות ב-1948 ובמלחמת סיני ב-1956. השינוי הזה במדיניות ארצות-הברית נבע בעיקר מכך שראש הממשלה לוי אשכול היסס לפעול בשבועות הקשים שקדמו למלחמה ונתן סיכוי לדיפלומטיה. הוא אומנם הפך מושא ללעג בישראל, אבל ההססנות שלו היא שהביאה לתמיכה המדינית של ארצות-הברית. זו באה לידי ביטוי, בין היתר, בחתירתה של ארצות-הברית לנוסח המפורסם של החלטה 242 במועצת הביטחון, שכללה את הנוסחה של 'שטחים תמורת שלום', ששימשה כבסיס למאמצים השונים להשגת שלום בעשורים הבאים.

כוחה של יהדות ארצות-הברית גדל מאוד ברגע שפוליטיקאים אמריקאים החלו להביא בחשבון את הקול היהודי. החיזור אחר הקול היהודי – במיוחד במדינות מפתח כמו קליפורניה וניו-יורק – בלט מאוד כבר ב-1967, כאשר החלה המערכה לקראת בחירות 1968 לנשיאות. בתקופה שמיד לאחר מלחמת ששת הימים גם גדלה מאוד העלייה מארצות-הברית. עד למלחמת יום הכיפורים הגיעו לישראל בסך הכול בין 30 ל-35 אלף יהודים אמריקאים – ברובם דתיים. 1971 הייתה שנת השיא בעלייה מארצות-הברית, אז הגיעו לארץ יותר מ-8,000 עולים.³⁴ יתר על כן, כל הארגונים הדתיים הגדולים, לרבות התנועה הרפורמית, החלו להרחיב את מעורבותם בישראל, ויותר ויותר סטודנטים יהודים אמריקאים החלו להגיע לארץ כדי ללמוד.

אף שקנדי היה הנשיא האמריקאי הראשון שאישר מכירת נשק לישראל (עסקת המכירה של טילי הוק בתחילת שנות ה-60), היה זה הנשיא ניקסון בתחילת שנות ה-70 שהגדיל את הסיוע הצבאי לישראל באופן אקספוננציאלי.³⁵ לניקסון היו מטרות אסטרטגיות ורציונל משלו, בייחוד בעקבות אירועי ספטמבר השחור ותפקידה המכריע של ישראל בחיזוק בית המלוכה ההאשמי בירדן, אך את מדיניותו יש לייחס גם לתמיכה החזקה, המלוכדת והיעילה שהעניקה לו יהדות ארצות-הברית.

מלחמת יום הכיפורים ב-1973 הייתה משבר גדול, שחזק עוד יותר את תמיכתם של יהודי ארצות-הברית בישראל. ואכן התגייסותם למענה במהלך אותה המלחמה ולאחריה הגיעה לשיא. בראש ובראשונה נשברו שיאי התרומות של יהדות ארצות-הברית למען ישראל. בתקופת המלחמה ומיד לאחריה גויסו באמצעות הבונדס כמעט שלושת רבעי מיליארד דולר – יותר מפי שלושה מהיקף התרומות שגויסו ב-1967.³⁶

בעקבות המלחמה גבר ביטחונה העצמי של יהדות ארצות-הברית, והיא ניצלה אותו כדי לקדם תוכנית סיוע אמריקאית רחבת היקף למען ישראל. פעילות השתדלנות הזאת למען ישראל קיבלה רוח גבית מכך שישראל הייתה קורבן למתקפת פתע של מצרים ושל סוריה ומכך שהבית הלבן ראה בישראל ובמאמצים לחתור לשלום אמצעי לצבור נקודות חשובות במסגרת המאבק בברית-המועצות. יש לזכור שבאותם הימים הייתה המלחמה הקרה בעיצומה.

הגידול בסיוע הכלכלי והצבאי של ארצות-הברית לישראל – שהגיע למיליארד דולר בשנה, לא כולל הרכבת האווירית הגדולה במהלך מלחמת יום הכיפורים – שיקף את השינוי שחל באופן שבו תומכים יהודי ארצות-הברית בישראל: מהתמקדות בגיוס כספים

להתמקדות הולכת וגוברת בפעולות שתדלנות בקונגרס. איפא"ק היה הכוח המוביל בפעולות השתדלנות האלה, והוא שם דגש חזק על טיפוחה של תמיכה דו-מפלגתית בישראל, אף שבאופן מסורתי הצביעו היהודים ברובם הגדול למפלגה הדמוקרטית.

עליית השפעתה של יהדות ארצות-הברית בתקופה שבה המלחמה הקרה שוב החריפה הביאה לה הישגים נוספים בקונגרס כמו העברת תיקון ג'קסון-וואניק ב-1974. מדובר היה בחקיקה היסטורית שעל פיה ניתן היה לתת לברית-המועצות מעמד של שותפת סחר מועדפת רק אם תשפר את זכויות האדם בתחומה ותאפשר הגירה יהודית מגבולותיה.

עם זאת, את ההחלטות העיקריות בתחום של מדיניות החוץ האמריקאית המשיך לקבל הבית הלבן, ונשיא נחוש עדיין יכול היה להתעלם מפעולות שתדלנות וללכת בנתיב שהוא התווה. כך, למשל, פעל הנשיא פורד: לאחר שנכשלו המאמצים לכוון הסדר ביניים בין ישראל למצרים ב-1975, האשים ממשל פורד את ישראל באחריות לכישלון והכריז על מדיניות של "הערכה מחדש" שכללה, בין היתר, אי-חתימה על הסכמים חדשים למכירת נשק לישראל ואיום מובלע לפגוע בתוכנית הסיוע.

הקהילה היהודית הגיבה באמצעות ייזום של קמפיין נגדי. תומכי ישראל הצליחו להחתים 76 סנאטורים על מכתב שבו התייצבו בגלוי נגד מדיניות הבית הלבן. אולם בטווח הקצר הצליחו פורד וקיסניגר (היהודי הראשון בתפקיד של הדיפלומט מספר אחת של ארצות-הברית) להשיג את מטרתם. למדיניות "ההערכה מחדש" הייתה השפעה עמוקה ומפכחת על מנהיגי ישראל, ואלה מיתנו עד מהרה את עמדתם בנוגע להסדר הביניים עם מצרים – מה שאיפשר את השגתו. עם זאת, היה גם ברור שלאיום על הסיוע לישראל יש מחיר פוליטי, ולכן "ההערכה מחדש" היא סוג של חרב פיפיות הנושאת מסר של אזהרה גם למנהיגים פוליטיים בארצות-הברית.³⁷

בתקופת "ההערכה מחדש" חל זינוק בתמיכה של הקהילה היהודית-אמריקאית בישראל, ולעיתים אף זכתה התמיכה הזאת לקונסנזוס רחב מקיר לקיר. על הרקע הזה הפך איפא"ק לארגון שדולה שפועל בגלוי והותיר מאחור את הגישה שאיפיינה אותו בתחילת דרכו של התנהלות מאחורי הקלעים. כנס המדיניות השנתי של הארגון הפך ליום מוכר בלוח השנה של וושינגטון, והארגון התרחב לתחומי פעילות חדשים כמו מחקרי דעת קהל ועיצוב של דעת הקהל.

לאחר שהושג הסדר הביניים עם מצרים באוגוסט 1975 (הוא אושר בכנסת בספטמבר 1975) חידשה ארצות-הברית את הזרמת הסיוע הכלכלי והצבאי לישראל. קפיצת מדרגה בסיוע הזה התרחשה ב-1979, בעקבות החתימה על הסכם השלום בין ישראל למצרים. קפיצת המדרגה הזאת כללה גידול בסכום הסיוע – לכמעט 3 מיליארד דולר בשנה – וכן התחייבות של ארצות-הברית לשמור על יתרונו האיכותי של צה"ל (באנגלית: Qualitative Military Edge, ובקיצור QME) על פני כל הצבאות האחרים במזרח התיכון.

התפיסה שלפיה יש לשמור על היתרון הצבאי האיכותי של ישראל עוגנה בחקיקה של הקונגרס רק ב-2008, אולם כבר בתחילת שנות ה-80 של המאה ה-20 היא הפכה למדיניות בפועל של הממשל האמריקאי – במיוחד בהקשר של מכירות הנשק הגדולות של הנשיא

רייגן למדינות ערב הסוניות ובהן סעודיה וירדן. השמירה על היתרון הצבאי האיכותי של צה"ל הפכה גם ליעד מרכזי של שדולת איפא"ק, בין היתר משום שמדובר היה במושג קונקרטי שקל להסכים עליו.

התמיכה ברעיון כי יש לשמור על היתרון הצבאי האיכותי של ישראל וכן התמיכה בשיתוף פעולה בין הממסדים הביטחוניים של שתי המדינות היו דרך נוספת של איפא"ק להיחלץ מהשפל אליו הגיע בשנות ה-80 המוקדמות בעת מממשל רייגן. השפל הזה בא לידי ביטוי בשתי תבוסות מרכזיות של הארגון: ההפסד במאבק שנועד למנוע מכירה של מטוסי איווקס לסעודיה והחלטתו של ממשל רייגן להשעות את הסיוע לישראל לאחר שחיל האוויר שלה השמיד את הכור הגרעיני בעיראק ב-1981. לעומת זאת הצליח איפא"ק – בעידודה של ממשלת ישראל – לגייס את הקונגרס כדי שיכפה על הממשל להתנגד לאש"ף ולהגן על ישראל מפני דרישות למתן את עמדתה כלפיו.

התמיכה של יהדות אמריקה בישראל באותן השנים שיקפה קונסנזוס חזק ורק מעט מאוד חילוקי דעות. עם זאת, חלו פה ושם שיבושים שמקורם באירועים חיצוניים. המקרה של המרגל פולארד הוא דוגמה לכך. הפרשה נודעה לציבור עם מעצרו ב-1985 ולא ירדה מהכותרות במהלך משפטו ב-1986. פולארד ואשתו אן פנו בבקשת עזרה ליהודי ארצות-הברית על בסיס הטענה שבמעשיהם עזרו לישראל, אולם יהדות ארצות-הברית ניסתה להרחיק את עצמה ככל האפשר מהפרשה הזאת שהייתה בעבורה פצע פתוח שההתאוששות ממנו ארכה עשרות שנים. הפרשה הזאת הביכה את יהודי ארצות-הברית גם בגלל העובדה שישראל ריגלה אצל בעלת בריתה (ואחר כך נקטה דרכי הונאה כדי לטרפד את החקירה האמריקאית) וגם משום שהפרשה הציפה פעם נוספת את סוגיית הנאמנות הכפולה. אחת ההשלכות החמורות של הפרשה הייתה האופן שבו נתפסו יהודי ארצות-הברית בעיני הממסד הביטחוני האמריקאי ובמיוחד בעיני הממסד המודיעיני.³⁸

באותה העת החלו יהודי ארצות-הברית לקחת על עצמם תפקידים בכירים יותר במערך הדיפלומטי האמריקאי – גם בתחומים הקשורים לישראל וליחסים בין ישראל לערבים. עד לסוף שנות ה-70 ולתחילת שנות ה-80 של המאה ה-20 הורחקו יהודים מעיסוק ישיר בנושאים הקשורים לישראל ואף נאלצו להתמודד עם מכשולים לא רשמיים רבים כדי לשרת בתפקידים בכירים בקהילות הדיפלומטיות והביטחוניות. כאמור, המציאות הזאת החלה להשתנות במהירות בסוף שנות ה-70 ובתחילת שנות ה-80. בתחילה היו אלה אישים יהודים בולטים כמו ליאון צ'רני, עורך דין יהודי עשיר מניו-יורק, שמילאו בעבור הממשל שליחויות חשאיות שונות, ולאחר מכן היה דור חדש של דיפלומטים ושל אנשי ביטחון יהודים בכירים שהחלו להפגין מעורבות עמוקה יותר בעניינים הקשורים לישראל. אחד מאלה היה דניאל קרצר, לשעבר הדיקן של "שיבה יוניברסיטי" בניו-יורק, שמונה לשגריר במצרים ולאחר מכן לשגריר בישראל.³⁹

גם מחוץ לקהילת הדיפלומטיה והביטחון הצליחו יהודי ארצות-הברית להיכנס לתפקידים בולטים בחיים הפוליטיים – ברמה המקומית וברמה הלאומית. כבר ב-1967 נבחרו שלושה יהודים לסנאט, ו-14 יהודים נבחרו לבית הנבחרים – שיעור של כ-3% בשני הבתים. באמצע

שנות ה־80 עלה מספרם ל־8 סנאטורים ול־30 נציגים בבית הנבחרים, ובקונגרס ה־111 (2009–2010) נשבר שיא: 45 נציגים יהודים בשני הבתים – כמעט 10% מכלל הנבחרים. כידוע, שיעור היהודים בארצות־הברית עומד על כ־2% בלבד.⁴⁰

במהלך שנות ה־80 התעצמה פעילות השדולה של יהודי ארצות־הברית והתמקדה בחיזוק הקשרים בין שתי המדינות ובהשגת תמיכה כלכלית גדולה יותר לישראל שתסייע לה להיחלץ מהמשבר הכלכלי הקשה שאליו נקלעה. הישג כלכלי חשוב לישראל – שיוחס לאיפא"ק – היה החתימה על הסכם הסחר החופשי בין ארצות־הברית לישראל ב־1985. היה זה הסכם הסחר החופשי הראשון שעליו חתמה ארצות־הברית עם מדינה כלשהי. באמצע שנות ה־80 הגיע סך הסיוע הכלכלי והצבאי של ארצות־הברית לישראל ליותר מ־3 מיליארד דולר בשנה, ורמת הסיוע הזאת נשמרה ואף גדלה במהלך השנים. על פי מכון המחקר של הקונגרס, ישראל נהנית מסיוע החוץ האמריקאי הגדול ביותר שניתן למדינה יחידה מאז מלחמת העולם השנייה.⁴¹

אולם הסיוע האמריקאי בסך כ־3 מיליארד דולר בשנה אינו משקף את מכלול ההטבות שמקבלת ישראל מארצות־הברית. ההטבות האלה כוללות תנאים מועדפים רבים ששווים הרבה מאוד כסף. כך, למשל, ישראל יכולה (עדיין) להמיר חלק גדול מהסיוע האמריקאי לשקלים ולנצל אותם לרכש ביטחוני בישראל (ההטבה הזאת צפויה להסתיים ב־2028). כמו כן קיבלה ישראל ערבויות בהיקף של מאות מיליארדי דולרים, ואלה מפחיתות באופן משמעותי את שיעורי הריבית שהיא נדרשת לשלם על הלוואותיה.

כבר בשנות ה־70 של המאה ה־20 החלה יהדות ארצות־הברית להפעיל את כוחה בסוגיות שחורגות מעבר לתחום הצר של המדיניות האמריקאית כלפי ישראל. כך, למשל, היא הפעילה את השפעתה בקמפיין למען יהודי ברית־המועצות (בין היתר באמצעות מסע שתדלנות לקידומו של חוק ג'קסון־ואניק ב־1974) ובמידה מועטה יותר בקמפיין למען יהודי אתיופיה.

סדקים בקונסנזוס

שנות ה־80 של המאה ה־20 היו עדות להופעת הסדקים המרכזיים הראשונים בקונסנזוס ביחס לישראל. מחלוקות היו כבר בעבר – כמו, למשל, סביב עלייתה בשנות ה־70 של סיעת "ברירה" שדרשה לקדם גישה חלופית בערוץ הפלסטיני – אבל תנועות כאלה נותרו בשולי הקהילה, ורק ארגונים ממוסדים מעטים היו מוכנים להגן על "ברירה" מפני הביקורת שנמתחה עליה בשל תמיכתה ברעיון של שתי מדינות.⁴²

בשנות ה־80 המוקדמות נותר הקונסנזוס הפרדיגמה הדומיננטית, אך ביקורת חזיתית על מדיניותה של ממשלת ישראל החלה לחלחל אל הזרם המרכזי של החיים היהודיים באמריקה. כמה מהגורמים מערערי הקונסנזוס היו קשורים לענייני ביטחון והגנה. מלחמת לבנון הראשונה ב־1982, המצור הישראלי על מערב ביירות ובמיוחד הטבח שעשו המיליציות הנוצריות הלבנוניות בסברה ובשתילה תרמו כולם לתחושה הולכת וגוברת של אי־נוחות. סלידה של ממש כלפי ישראל נוצרה בחלקים מסוימים של יהדות ארצות־הברית בעקבות

הברית שכרתה ממשלת ישראל עם דרום-אפריקה של תקופת האפרטהייד ולאחר מכן, ב-1988, בעקבות תגובת ישראל לאינתיפאדה. כך, למשל, דווח כי יצחק רבין הורה ליישם מדיניות של "שבירת עצמות" כלפי המפגינים הפלסטינים. דיווחים כאלה לצד דיווחים נוספים על תגובותיה הקשות של ישראל כלפי המרי הפלסטיני פגעו ברגשותיהם של יהודים ליברלים. נדמה היה שהקונסנזוס הישן "מקיר לקיר" של תמיכה בישראל מתפוגג לבלתי שוב. בסוף שנות ה-80 היו אלה ההתנחלויות בגדה המערבית וברצועת עזה שתרמו לסדקים נוספים בקונסנזוס.

הסדקים האלה התרחבו עוד יותר בשל ויכוחים פנימיים שהתנהלו בסוף שנות ה-80 – בעיקר בסוגיית "מיהו יהודי" וסביב חוק השבות. ב-1988 חיזר ראש הממשלה יצחק שמיר אחרי החרדים כדי לצרף את מפלגותיהם לממשלה, וחלק מהמחיר שהוא נדרש לשלם היה שלילת אזרחותם של עולים שגוררו בידי רבנים לא-אורתודוקסיים. התביעה הזאת הובילה למאבק ציבורי, כולל שתדלנות תקיפה במיוחד של הזרם המרכזי ביהדות ארצות-הברית, ובכללו הפרדציות היהודיות של צפון אמריקה והזרמים הדתיים העיקריים של יהדות אמריקה. אפילו הארגון הארצי המייצג את הרבנים האורתודוקסים הצטרף למאבק הזה.⁴³ שמיר חזר בו ובסופו של דבר ניהל משא ומתן על הקמתה של ממשלת אחדות שלא תיאלץ להישען על תמיכת החרדים. גורמים רבים השפיעו על שמיר, אך מוסכם כי הלחצים שהפעילה עליו יהדות ארצות-הברית השפיעו על החלטתו.

באותה העת ניצבה יהדות ארצות-הברית לראשונה בפני משבר שהיא עצמה הייתה אחראית ליצירתו: השיעורים ההולכים וגדלים של נישואים מעורבים שהגדילו מאוד את סכנת ההתבוללות.

אולם חרף הסדקים שהתגלעו הרי שכנוגע לישראל נותר קונסנזוס נרחב. באותן השנים אף נראו הסימנים הראשונים לכך שהיחסים בין ארצות-הברית לישראל הפכו לברית דה-פקטו. כוחו של איפא"ק התעצם לממדים שקשה לתפוס. על השפעת הארגון כתב ג'ונתן ג'רמי גולדברג בספרו "הכוח היהודי": "הוא דחף את הממסד היהודי כלפי מעלה, לסטרטוספירה פוליטית מסחררת חדשה. הוא שינה את סדר היום הפוליטי של הקהילה היהודית. הוא אילץ את ציבור הבוחרים של המחוזות הליברליים ביותר של ארצות-הברית לכרות ברית לא שגרתית עם גיבורי המלחמה הקרה של הממסד הביטחוני הלאומי – רובם ככולם 'גויים'. והוא גרם לכך שיהודי ארצות-הברית הפכו לכוח עולה בזירה הבינלאומית".⁴⁴ לאורך רוב שנות ה-80 של המאה ה-20 ואילך נחשב איפא"ק לאחד מארגוני השדולה החזקים ביותר בווינגטון – מעמד שאושש שוב ושוב בכלי התקשורת המרכזיים.⁴⁵ הוא נשאר בעל השפעה והארגון היהודי המוביל למען ישראל גם בשנות ה-90 ואילך, אך השנים האלה התאפיינו בקשיים, בתחרות ובהתערערויות הקונסנזוס היהודי בנוגע לנושאים קריטיים כמו איראן והסוגיה הפלסטינית.

1991-2001: אוסלו והמעבר מקונסנזוס לסולידריות פלורליסטית

סופה של המלחמה הקרה הגיע בפתאומיות ובאופן בלתי צפוי, ובמקביל התרחשו כמה אירועים חשובים שעיצבו מחדש את יחסיה של הקהילה היהודית האמריקאית עם ישראל. בתחילה היו אלה אירועים דרמטיים כמו הגלסנוסט והסרת ההגבלות מההגירה מברית המועצות שהובילו לתחושה מחודשת של אחדות ושל מטרה משותפת, שהביטוי העיקרי שלה היה המאמץ לגייס כספים למען קליטתם של יהודי ברית המועצות בישראל. את הסולידריות הרבה עם ישראל ביטאו יהודי ארצות הברית גם במלחמת המפרץ ובמהלך המשבר שקדם לה.⁴⁶

לאחר שנלחמה במשך עשרות שנים למען חירותם של יהודי ברית המועצות, נתקלה לפתע יהדות ארצות הברית באתגר חדש: סיוע בהכוונת זרם המהגרים היהודים לעבר ישראל וגיוס חירום של משאבים שיסייעו לקליטתם בארץ. לא זו בלבד שיהדות ארצות הברית עמדה במשימה – בעיקר באמצעות "מבצע אקסודוס" המיוחד שיזמה המגבית היהודית המאוחדת (שהתמזגה ב-1999 לתוך הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה) שבמסגרתו גויסו מאות מיליוני דולרים – אלא שהקהילה היהודית גם ניצלה את קשריה בממשל כדי לזכות בהקצאות חדשות לישראל.⁴⁷ הכספים שגויסו שימשו גם כדי לסייע לקליטת העולים מאתיופיה. היה זה מאמץ נוסף שיהדות ארצות הברית התייצבה מאחוריו בהתלהבות ובגאווה.

הסולידריות של יהדות ארצות הברית עם ישראל גברה בעקבות התקפות הטילים עליה במלחמת המפרץ (1991) ובעקבות החלטתה של ממשלת ישראל לשמור על איפוק. במשך תקופה קצרה נראה היה ש"מודל הקונסנזוס" (ביטוי שטבע החוקר ג'ונתן ריינהולד) ימשיך לאפיין את היחסים בין יהדות ארצות הברית לבין ישראל גם בעידן שלאחר המלחמה הקרה. אבל הקונסנזוס הזה היה קצר ימים. לאחר מלחמת המפרץ פרצה מחדש במלוא עוצה המחלוקת סביב ההתנחלויות בין ממשלת שמיר לבין ממשל הנשיא ג'ורג' בוש האב. בוש דרש שישראל תתחייב להקפיא את הבנייה בהתנחלויות בתמורה לערבויות בהיקף של 10 מיליארד דולר שנועדו לסייע לקליטתם של יהודי ברית המועצות. שמיר דחה את הדרישה ופנה לעזרת איפא"ק. הארגון נאבק קשות כדי לבטל את ההתניה שיצר הנשיא בוש בין הקפאת הבנייה בהתנחלויות לבין הסיוע לקליטתם של יהודי ברית המועצות, אך הובס כשהסוגיה הזאת הובאה להכרעת הקונגרס.

ההתנגשות בין שמיר לבין בוש הייתה כה עזה, עד כי פרשנים פוליטיים רבים בישראל ובארצות הברית העריכו שהיא תרמה להפסדו של שמיר בבחירות ב-1992. הייתה זו גם תבוסה פוליטית צורבת לאיפא"ק ולקהילה היהודית. הלקח של הפרשה הזאת היה כי קשה מאוד להביס נשיא חדר מוטיבציה שמציג טיעון קוהרנטי לטובת מדיניות מסוימת. עם עלייתו של רבין לשלטון ופריצת הדרך באוסלו ב-1993 השתנו במידה רבה הציפיות של ישראל מיהדות ארצות הברית. במקום הגנה על ישראל מפני דרישות חיצוניות הציפייה באותו השלב הייתה שיהדות ארצות הברית תסייע לישראל להצליח בניסיון הגדול שלה לפתור אחת ולתמיד את הסכסוך עם הפלסטינים.

רוב יהודי ארצות-הברית קיבלו את תהליך אוסלו, אף שהיו להם חששות בנוגע לקשר עם אש"ף ובנוגע למעמדו החדש של יאסר ערפאת – דמות שדור שלם של יהודים אמריקאים למד לתעב.

בתמיכת יהדות ארצות-הברית הצליח ראש הממשלה רבין לגייס תמיכה כספית אמריקאית נוספת למען הרשות הפלסטינית החדשה. הקהילה היהודית מילאה תפקיד מכריע גם בפעילות למען הפחתת חובותיה של ירדן, שחתמה על הסכם שלום עם ישראל ב-1994, שנה לאחר שנחתם הסכם אוסלו.

אבל היו גם כוסי אופוזיציה, ואלה הלכו וגדלו משנה לשנה, במיוחד נוכח גל פיגועי ההתאבדות שקטלו עשרות ישראלים בשנים 1994-1996. הייתה זו הפעם הראשונה מאז מלחמת העצמאות שבה עמד העורף הישראלי בפני אלימות כל כך קטלנית, מתמשכת וחסרת הבחנה.

גם המתנחלים המשיכו לקבל מיהודי ארצות-הברית תמיכה כספית משמעותית ותמיכה פוליטית מסוימת, אם כי, ככלל, הקהילה לא אימצה את מאבק המתנחלים – לא בתקופת אוסלו ולא בשנים מאוחרות יותר.⁴⁸

גורמים רבים הביעו התנגדות לאוסלו. בחלקם היו אלה ישראלים מתנגדי אוסלו שעברו לגור בווישינגטון.⁴⁹ מחנה המתנגדים חש הרבה יותר נוח ברגע שראש הממשלה נתניהו נבחר לראשות הממשלה ב-1996 והסכים עם החלטתו להאט מאוד את הקצב של תהליך השלום. כמה מנהיגים יהודים אף שימשו שליחים לא רשמיים של נתניהו. אחד מהם היה רון לאודר, שנשא ונתן עם הסורים מטעמו של נתניהו על הסכם שלום.⁵⁰

הנשיא קלינטון וממשלו טיפחו מוקדים חדשים של תמיכה פוליטית מקומית, כולל מקבוצות תומכות אוסלו מובהקות כמו ה-Israel Policy Forum (IPF), שתמכו במהלכי הממשל למול ממשלות רבין ופרס ואף בעת שהקשיח את עמדותיו כלפי ממשלת נתניהו, בשנים 1996-1999. יש לציין שאת תוכנית השלום שלו הציג הנשיא קלינטון בפומבי כמה שנים לאחר מכן בפני פורום של IPF. בשלב הסופי והדרמטי של תהליך אוסלו, בהנהגתו של ראש הממשלה אהוד ברק, מילאה יהדות ארצות-הברית, בדרך כלל, את תפקיד העומד מן הצד. ברק נטה שלא להסתייע בממסד היהודי לאור הביטחון הרב שחש ביחסיו עם קלינטון. והייתה לכך סיבה נוספת: אי-רצונו לשתף אחרים במידע הרגיש על נכונותו לויתורים. את המידע הזה הוא הסתיר אפילו מיועציו הקרובים ביותר.

אחת התוצאות של תקופת אוסלו הייתה שיהדות ארצות-הברית נטשה את "מודל הקונסנזוס" המסורתי ואימצה גישה "פלורליסטית" לסולידריות עם ישראל, שבמסגרתה ניתן להביע מגוון רחב יותר של דעות – כולל דעות ביקורתיות על ישראל. את המעבר הזה מקונסנזוס לפלורליזם מייחס ריינהולד לשלושה גורמים:

1. השפעה של הפוליטיקה הישראלית המקוטבת.
2. חילופי דורות ביהדות ארצות-הברית והיחלשות זיקתו של הדור הצעיר לישראל.
3. המדיניות של ישראל שהרחיקה מעליה מגזרים שונים של יהדות ארצות-הברית.⁵¹

המודל החדש בא לידי ביטוי גם בפילנתרופיה של יהדות ארצות־הברית. כך, למשל, קהילות יהודיות, שפעלו במסגרת המגבית היהודית המאוחדת, החלו להפחית את תרומותיהן לישראל ולהקדיש משאבים הולכים גדלים לצרכים המקומיים של הקהילות. נכון לתחילת שנות ה־2000 (לאחר שהמגבית היהודית המאוחדת הפכה לחלק מהפדרציות היהודיות של צפון אמריקה) צנח ממוצע התרומות לישראל שנאספו באמצעות הפדרציות לרבע ולאחר מכן לחמישית מכלל התרומות שנאספו, וזאת בהשוואה לממוצע של כ־50% בעשורים שלפני כן.

יתר על כן, הפילנתרופיה היהודית הפכה להיות פחות צנטרליסטית ויותר מבוזרת. כך, למשל, כמה קהילות, כמו זו של בוסטון ושל סן־פרנסיסקו, הפסיקו כליל – או קיצצו במידה ניכרת – את המענקים הקבועים שלהן לסוכנות היהודית ואימצו מודל של תרומה ישירה לעמותות שונות בישראל. יש לציין כי בעוד שהתרומות המרוכזות צנחו בצורה דרמטית, סך התרומות הפילנתרופיות של יהודי אמריקה לישראל המשיכו לגדול. בתחילת שנות ה־2000 מדובר היה בכ־2 מיליארד דולר בשנה, ש־80% מהם הועברו ישירות לעמותות ישראליות.⁵²

באותה העת החלה גם הגאות הכלכלית בישראל, ועם העלייה המהירה בתמ"ג שלה נחלש הרציונל של גיוס כספים בעבודה מיהדות העולם. במקום זאת צברו פופולריות תרומות ייחודיות, ממקורות ונישיות. חלק מהתורמים הפרוגרסיביים העדיפו לסייע לקרן החדשה לישראל, ואילו מהצד הימני של המפה המשיכו ארגוני המתנחלים להרחיב את גיוס הכספים בצפון אמריקה למען המטרות שלהם. עם זאת, הפילנתרופיה המונעת מאידיאולוגיה פוליטית נותרה חלק קטן בלבד מהתרומות הכלליות של הקהילה היהודית: יותר ויותר עמותות, בתי ספר, בתי חולים, וארגונים תרבותיים וקהילתיים בישראל הקימו ערוצי התרמה בארצות־הברית, ונכון לתחילת שנות ה־2000 מספר הארגונים הישראליים המגייסים כספים בצפון אמריקה גדול כמעט פי 2.5 ממספרם בשנות ה־80 של המאה ה־20.⁵³ בסוף שנות ה־90 של המאה ה־20, עם הקמתו של פרויקט "תגלית", הפכה ממשלת ישראל, לראשונה, לשותפה של נדבנים אמריקאים במימון תוכניות לחיזוק הזהות היהודית והקשר עם ישראל. בדורות הקודמים לא ניתן היה להעלות על הדעת תרומות שמקורן במשלם המיסים הישראלי.

חידוש נוסף היה עלייתן של משפחות תורמים, ובהן ברונפמן, שוסטרמן, וקסנר, מרקוס, קראפט, שטיינהרדט, סבן, אדלסון ומילקן. אלה עיצבו מחדש את מפת הפילנתרופיה הן במסגרת החיים היהודיים בארצות־הברית והן מבחינת התרומות שהועברו לישראל.

2001 עד 2018 – בין שתי קהילות

קריסתו של תהליך אוסלו ופרוץ האינתיפאדה השנייה היו האירועים המכוננים של העידן הנוכחי – תקופה שהתאפיינה בתחילתה בסולידריות מתמשכת של יהודי ארצות־הברית עם ישראל, אך באחרונה שוב ניכרים במערכת היחסים הזאת סימני פיצול ופילוג.

התמוטטותו של תהליך השלום – לאחר שהנשיא קלינטון הקדיש גם את ימיו האחרונים בתפקיד לשם קידומו – לזוהה בהטחת האשמות בראש אש"ף, יאסר ערפאת. ראש ממשלת ישראל, אהוד ברק, האשים בכישלון את ערפאת ושיכנע את הנשיא קלינטון לעשות כמותו, ואפילו דיפלומטים מתונים כמו דניס רוס הפנו אצבע מאשימה כלפי המנהיג הפלסטיני והאשימו אותו באחריות לכישלון המאמצים. נוכח גל הפיגועים הגואה התלכדו יהודי ארצות-הברית בתמיכתם בישראל והפגינו סולידריות עימה.

מבחינת יהודי ארצות-הברית, הטראומה של מתקפת הטרור ב-11 בספטמבר 2001 התמזגה עם טראומת הטרור הרצחני ששטף את ישראל במשך כל אותה העת. עצרת תמיכה גדולה בישראל, שהתקיימה בווינגטון באפריל 2002, משכה אליה עשרות אלפים.⁵⁴ היהודים נטו שלא להצביע לג'ורג' בוש הבן, אף שהם היו שבועי רצון מעמדותיו כלפי ישראל. לעומת זאת הם לא תמכו בעמדותיו בנוגע לעיראק.⁵⁵

עד שנבחר לראש הממשלה ב-2001 היה אריאל שרון דמות שנויה במחלוקת בקרב יהודי ארצות-הברית הן בשל מעורבותו בכניסת ישראל ללבנון ב-1982 והן בשל היותו מזוהה עם המתנחלים. אולם זמן לא רב לאחר שנבחר הפך ליקיר הקהילה היהודית בשל החלטתו לסגת חד-צדדית מרצועת עזה – בניגוד מוחלט לדעת בוחריו.

ובכל זאת נותרו סדקים ביחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות-הברית. בחלקם הם נבעו מהפיצול הפוליטי בווינגטון, ובחלקם הם נבעו מחילוקי דעות אמיתיים בנוגע להחלטות המדיניות שקיבלה ישראל. באותה העת הוקם ג'יי סטריט זוכה לפופולריות רבה. מדובר בארגון יהודי שלחברים בו יש השקפות שונות על ישראל – בחלקן ביקורתיות מאוד.

הדגש ששם הנשיא אובמה על תהליך השלום הישראלי-פלסטיני נתקל בהתנגדות מסוימת של גורמים שמרניים בקהילה היהודית, אך בדרך כלל הוא זכה לתמיכה, במיוחד נוכח הקונסנזוס של יהודי ארצות-הברית בנוגע לצורך בפתרון של שתי מדינות. לכן התנגדותו החריפה של ראש הממשלה נתניהו לגישתו של אובמה העמיקה את הסדקים ביחסים בין שתי הקהילות היהודיות.

אובמה לא התעלם מהקשיים הפוליטיים שלו מבית. כאשר הוגשה בתחילת 2011 למועצת הביטחון של האו"ם הצעת החלטה לגנות את ההתנחלויות, הוא הטיל עליה וטו – בין היתר בגלל שיקולי בחירות. אולם בשלהי שלטונו – ב-2016 – כאשר אימת הבחירות הוסרה ממנו, הוא נמנע מלהטיל וטו על החלטה 2334 של מועצת הביטחון. זו קבעה שההתנחלויות הישראליות "בשטחים הפלסטיניים הכבושים", כולל במזרח ירושלים, אינן חוקיות. אך למרות הקרע עם נתניהו בסוגיית ההתנחלויות נותר אובמה במהלך כהונתו תומך איתן במתן סיוע ביטחוני לישראל – נושא שהקהילה היהודית פעלה למענו רבות. הסיוע הביטחוני הוא נושא שסביבו עדיין מסוגלת הקהילה היהודית ליצור מידה רבה של קונסנזוס – במיוחד כשמדובר בסלי תמיכה ספציפיים למטרות הגנה מוגדרות היטב, כמו תוספת המימון האמריקאי לפיתוח אמצעים להגנה מפני טילים (ובהם כיפת ברזל). למעשה, הסכומים שהקצה הקונגרס באופן עקבי לתחום הזה היו תמיד גבוהים יותר מכפי שהציע הבית הלבן.

חודשים ספורים בלבד לפני שאובמה סיים את כהונתו השנייה, חתמו שתי הממשלות על מזכר הבנות המבטיח לישראל סיוע ביטחוני בסך 38 מיליארד דולר בעשור הקרוב. במונחים מוחלטים זהו הסכום הגדול ביותר שהוקצה אי פעם לישראל, אך לאחר התאמה לאינפלציה הוא משקף שמירה על רמה יציבה של תמיכה אמריקאית.

הסכם הגרעין שנחתם עם איראן ב־2015 הוביל למחלוקת החרפה ביותר בתקופת נשיאותו של אובמה. אחד משיאי העימות בין שני הממשלים היה נאומו של נתניהו בפני הקונגרס בתחילת 2015 – נאום שתוכנן שלא בתיאום עם הבית הלבן, ואשר נתניהו ניצל כדי לתקוף את המשא ומתן על הגרעין האיראני. הנאום הצית מחלוקות הן בקרב מנהיגי הקהילות היהודיות והן בקרב הדמוקרטים, שראו בו התערבות לא מקובלת בענייניה הפנימיים של ארצות־הברית. כמה מהמנהיגים היהודים הכולטים ניסו לשכנע את נתניהו באופן פרטי לבטל את נאומו.

בהמשך אותה השנה, ולאחר שנחתם הסכם הגרעין, יצאו שדולות יהודיות גדולות, ובהן איפא"ק, הוועד היהודי־אמריקאי והליגה נגד השמצה, נגד ההסכם, אך רבות מהקהילות המקומיות היו מפולגות. מהסקרים עלה שרוב היהודים תמכו במדיניותו של אובמה כלפי איראן, אך המנהיגות הרשמית התנגדה במידה רבה להסכם ויישרה קו עם הביקורת הפומבית החרפה של נתניהו. בסופו של דבר, המערכה נגד הסכם הגרעין עם איראן נחלה כישלון חרוץ שכן אובמה הצליח בסופו של דבר ליישם את מדיניותו, ואילו נתניהו הפסיד. יחד עם נתניהו הפסידו גם איפא"ק והארגונים היהודיים האחרים שתמכו בעמדתו והתנגדו לעמדת הבית הלבן.

והיו סיבות נוספות לבקיעים בקהילה היהודית. אחד מהם הוא הידלדלות העלייה לישראל בתחילת שנות ה־2000 לאחר השיא של שנות ה־90. כתוצאה מכך לראשונה זה עשרות שנים לא תפסה קליטת העלייה את ראש סדר היום של היהדות העולמית, ובכך אבד גורם מאחד מהמדרגה הראשונה.⁵⁶ והייתה סיבה כבדת משקל הרבה יותר למחלוקת: רבים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית ראו בראש הממשלה נתניהו מדינאי שאינו רציני או כן ברצונו בשלום.

עם עלייתו של טראמפ לשלטון החרפו המחלוקות בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית. בעוד שרוב הישראלים קידמו בברכה את הנשיא האמריקאי החדש, הרי יהודי ארצות־הברית היו מגדולי מתנגדיו. אין עוד קהילה אמריקאית שכל כך מתנגדת לו, חוץ מהקהילה האפרו־אמריקאית. על היחסים מעיבה גם המדיניות של ישראל בסוגיות פנים־יהודיות כמו ההכרה בגיור רפורמי וקונסרבטיבי והקצאתה של רחבת תפילה בכותל שתהיה משותפת לנשים ולגברים.

אחד המנהיגים הלא רשמיים של הקהילה היהודית, אייק פישר, שחבר במועצת המנהלים הארצית של איפא"ק, איים להשעות את התרומות לישראל לאחר שממשלת נתניהו ביטלה בסוף יוני 2017 את מתווה הפשרה בכותל (שלפיו אמורה הייתה המדינה להרחיב את רחבת התפילה השוויונית בחלקו הדרומי של הכותל ולאפשר גישה לרחבה מתוך הכניסה הראשית לכותל). כמו כן בוטלה הזמנתו של ראש הממשלה נתניהו לשאת דברים בפני

חבר הנאמנים של הסוכנות היהודית. היה זה מפגן פומבי וחריג במיוחד של הקרע בין יהדות ארצות־הברית לישראל.⁵⁷

יהדות ארצות־הברית בעידן טראמפ

אף כי מוקדם מדי להעריך את השפעת נשיאותו של טראמפ על תרומתם של יהודי ארצות־הברית לביטחון הלאומי של ישראל, עידן טראמפ כבר מעורר שאלות קשות. למרות היותו פופולרי בישראל, הרי רוב היהודים בארצות־הברית סולדים ממנו, במיוחד בעקבות אירועי שארלוטסוויל, וירג'יניה, ב־12 באוגוסט 2017. במהלך הפגנה של תומכי הימין הקיצוני, ובהם ניאורנאצים רבים, עשה איש ימין קיצוני פיגוע דריסה: הוא דהר לתוך קבוצה של מפגיני־נגד מהשמאל, הרג אישה ופצע 19 בני אדם – כמה מהם באורח קשה. כאשר התבקש טראמפ להגיב על האירועים הוא אמר, בין היתר: "אני מגנה את תצוגת השנאה, הקנאות והאלימות מכל הצדדים בוירג'יניה" ועורר זעם עצום על שגזר גזרה שווה בין מפגינים ניאורנאצים לבין מפגינים ליברלים. נשאלת אפוא השאלה כיצד צפוי הקרע הזה לבוא לידי ביטוי במהלך הזמן.

היהודים הצביעו בהמוניהם להילרי קלינטון, ואף שהתמיכה בטרמפ ירדה במידה ניכרת במהלך השנה הראשונה לכהונתו, הרי הקבוצה היחידה שלא נרשמה אצלה ירידה משמעותית בפופולריות של טראמפ הייתה היהודים – היות שמלכתחילה היא הייתה נמוכה מאוד.⁵⁸ עם זאת, בכל הנוגע למדיניותו כלפי ישראל, נהנה טראמפ ממידה מסוימת של תמיכה בקרב חלקים משמעותיים בקהילה היהודית. כך, למשל, רוב מנהיגי הקהילה היהודית קיבלו בכרכה את החלטתו של טראמפ ב־6 בדצמבר 2017 להכיר בהיותה של ירושלים בירת ישראל. זאת אף שהם הביעו באופן עקיבי סלידה ממדיניות הפנים של טראמפ. לעומת זאת, רוב הציבור היהודי (57%) הביע אי־שביעות רצון אפילו מהאופן שבו מנהל טראמפ את יחסי ארצות־הברית עם ישראל. עם זאת, שיעור גבוה הרבה יותר של יהודים מביע אי־שביעות רצון מהאופן שבו מטפל טראמפ בכל שאר הנושאים.⁵⁹

אף שמנהיגים ותורמים יהודים כמו שלדון אדלסון ורון לאודר נחשבים לבעלי השפעה, הרי שהמעמד הפוליטי הנוכחי של הקהילה היהודית בכללותה נחשב לחלש למדי. היהודים אינם חלק מבסיס הבוחרים של טראמפ, ואם זה ימשך כך, עולה השאלה איזו משמעות תהיה לכך על כוחה של הקהילה היהודית בטווח הארוך.

טראמפ נחשב למי שמתמקד יותר בחיזור אחר השמרנים הנוצרים והאוונגליסטים – שהם פלח מרכזי של בסיס הבוחרים שלו. שילובם של שני מנהיגים אוונגליסטים בטקס העברת השגרירות לירושלים במאי 2018 רק חיזק את הרושם הזה. לנשיא טראמפ יש תמיכה מוגבלת בלבד בקרב הקהילה היהודית, חוץ מאשר בקרב היהודים האורתודוקסים. וישנה סוגיה שמטרידה הרבה יותר: ישראל כבר אינה נהנית מתמיכה דו־מפלגתית בקרב ציבור הבוחרים האמריקאי. מסקר של מכון המחקר פיו (Pew) שפורסם בינואר 2018 עולה כי 79% מהרפובליקנים אומרים שהם מזדהים יותר עם ישראל מאשר עם הפלסטינים, ואילו שיעור הדמוקרטים התומכים בישראל יותר מאשר בפלסטינים עומד על 27% בלבד.⁶⁰

אין חולק על כך שתרומתה של יהדות ארצות־הברית לישראל נותרה משמעותית, אך הסביבה הפוליטית שבקרבה מתקיימת מערכת היחסים הזאת עוברת שינויים משמעותיים, וכן הולכים ומשתנים הדמוגרפיה והמבנה החברתי של ארצות־הברית, של ישראל ושל היהודים בארצות־הברית. הנושאים האלה נידונים מיד בפירוט רב יותר.

הגורמים המשפיעים על מערכת היחסים בין יהודי ארצות־הברית לישראל

בחלק הזה נידונים הגורמים שמעצבים את מערכת היחסים המשולשת שבה שותפים יהודי ארצות־הברית, ישראל וארצות־הברית. מוצגים בו המאפיינים הדמוגרפיים, הפוליטיים והערכיים של כל אחד מהגורמים האלה וכן סדרי העדיפויות הלאומיים (או הקהילתיים) שלהם לצד הבדלים בין־דוריים. עיקר תשומת הלב מוקדש ליהדות ארצות־הברית, שכן היא ניצבת במוקד המחקר הנוכחי.

כמה מהתהליכים החברתיים והפוליטיים בשלושת הגורמים האלה מאוד דומים זה לזה, ובכלל זה העלייה בקיטוב ובפילוג, אך ישנם ביניהם גם הבדלים ניכרים. כאשר מביאים בחשבון את כלל התהליכים מתברר שההשפעה המצטברת שלהם מגבירה את אי־הוודאות בנוגע ליכולתה של יהדות ארצות־הברית לשמר או אף להגדיל את תרומתה לביטחון הלאומי של ישראל בעשורים הבאים.

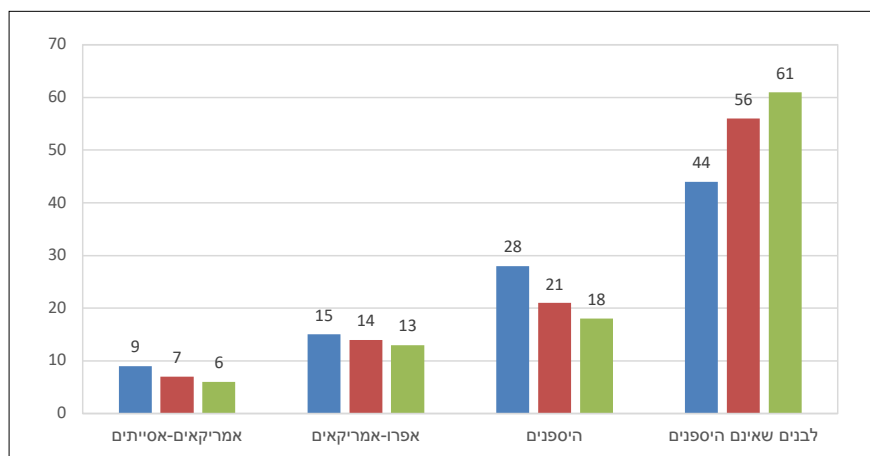
ארצות־הברית

לסביבה שבה חיים היהודים באמריקה, דהיינו לארצות־הברית, יש חשיבות עצומה שכן הם מושפעים מיד מכל השינויים הדרמטיים שמתחוללים בה – בחברה, בפוליטיקה, בדמוגרפיה וכדומה. אחד המאפיינים הבולטים של ארצות־הברית הוא הבדלי הדורות. לדוגמה, שיעורי התמיכה בישראל גבוהים יותר בקרב האמריקאים המבוגרים ונמוכים יותר בקרב האמריקאים הצעירים. וההפך הוא הנכון בנוגע לפלסטינים: אלה נהנים מאהדה רבה יותר בקרב הצעירים מאשר בקרב המבוגרים בארצות־הברית.⁶¹ אמריקאים מבוגרים גם נוטים במידה רבה יותר שלא להתייחס אל מדיניות החוץ כאל עניין מפלגתי – אולי מתוך דבקות באתוס האמריקאי הישן שלפיו "הפוליטיקה מסתיימת בקו המים". אבל האתוס הזה נשחק בהדרגה מאז תום המלחמה הקרה, בייחוד בהיעדר איום ומוסכם על הביטחון הלאומי.

דמוגרפיה

המגמה הדמוגרפית המשמעותית ביותר המתחוללת באמריקה היא השתנות ההרכב האתני. חלקן של הקבוצות האתניות שאינן לבנות – ובייחוד היספנים, אמריקאים־אסייתים ואפרו־אמריקאים – בכלל האוכלוסייה גדול כיום יותר מאשר אי־פעם בעבר. ב־2016 העריכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של ארצות־הברית כי שיעור האוכלוסייה הלבנה

הלא היספנית ירד ל־61% – הנתון הנמוך ביותר אי־פעם.⁶² כמו כן, מספר האמריקאים ממוצא היספני ולטיני גדול כיום יותר ממספר התושבים האפרו־אמריקאים. עמדותיהן של האוכלוסיות האלה כלפי ישראל לא נחקרו במידה מספקת ולכן גם פחות ידועות.

תרשים 21: המגמות הדמוגרפיות בארצות־הברית

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של ארצות־הברית

לכן ארגונים רבים, כולל הוועד היהודי־אמריקאי, הפדרציות המקומיות ואיפא"ק, משקיעים בתוכניות היכרות לחיזוק הקשרים עם הקהילות האלה, כולל הגדלת התמיכה בביקורים בישראל.

הקהילה האוונגליסטית, שכוללת זרמים שונים וכנסיות עצמאיות, נותרה חזקה, בעיקר באזורי הדרום והדרום־מזרח של ארצות־הברית. תמיכה גורפת בישראל היא מסימני ההיכר של הפוליטיקה האוונגליסטית מאז הפכה לכוח משמעותי בזירה הלאומית – בשנות ה־80 של המאה ה־20. בדומה לקבוצות אמריקאיות אחרות, גם אצל האוונגליסטים מתרחשים חילופי דורות, והדור הצעיר תומך פחות בישראל מאשר הדור שקדם לו.⁶³

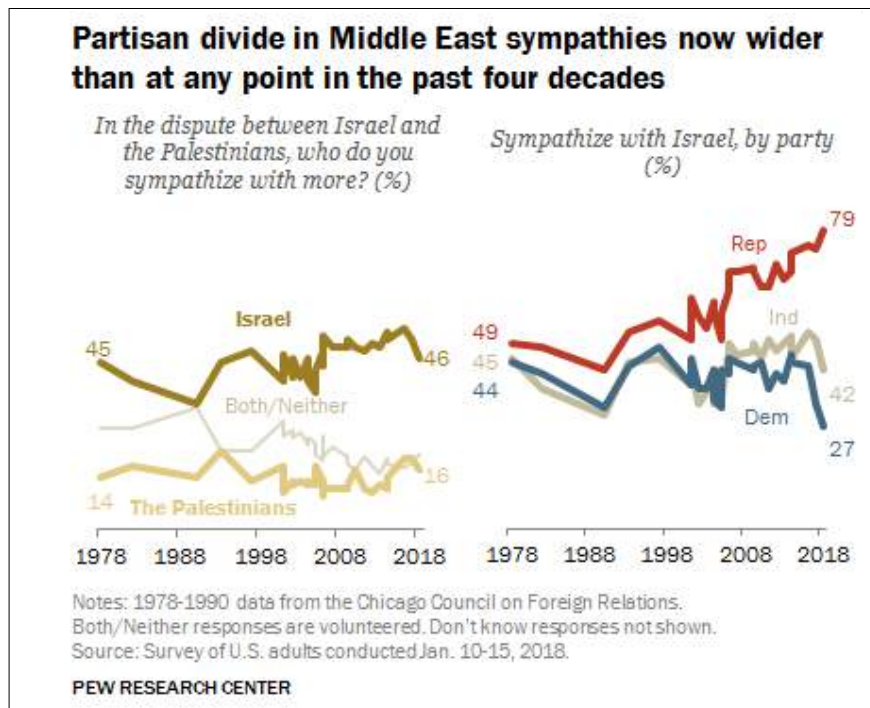
פוליטיקה וערכים: קישוב ופילוג

הפוליטיקה האמריקאית המודרנית מעולם לא הייתה מקוטבת יותר, במיוחד ברמה הארצית. הסימנים לכך נמצאים בכל מקום: המאבקים בסנאט לאישור חוקים נגדרים עד אין קץ; ההצבעות בקונגרס על נושאים חברתיים מרכזיים – כמו ביטוח בריאות – בדרך כלל נעשות לפי החלוקה המפלגתית. בשנים האחרונות היו כמה מקרים של השבתת הממשל, שניים בהיקף נרחב ועוד כמה בהיקפים קטנים יותר, ויש בכך כדי לשקף את השיתוק שאליו נקלע הממשל – שיתוק שכמותו לא היה עד כה בפוליטיקה האמריקאית המודרנית. לקיטוב יש מאפיינים גיאוגרפיים ברורים: מדינות ומחוזות בחירה הופכים ליותר ויותר הומוגניים מבחינת הנטיות הפוליטיות של תושביהם. כתוצאה מכך יש כיום מחוזות ואף

מדינות שמוגדרים "ליברליים" או "שמרנים", דהיינו "כחולים" או "אדומים".⁶⁴ זוהי מגמה שפוגעת בתחרות (שכן, למשל, למועמד כחול לנשיאות לא כדאי להשקיע מאמץ רב במדינה אדומה) ויש לה גם השפעה על המאפיינים הפיזיים של היישובים כמו גודל הבתים וקיומם של שבילי הליכה ואופניים (השמרנים מעדיפים בתים גדולים ומכוניות גדולות, ואילו ליברלים מעדיפים סביבה שהיא יותר ידידותית להליכה ולרכיבה על אופניים).

אחת הסיבות לקיטוב ההולך ומחריף היא מה שנשיא תאגיד ראנד, מייקל ריץ', מגדיר "דעיכת האמת".⁶⁵ ריץ' טוען כי באופן אירוני, דעיכתן של האמת ושל העובדות בחיים הציבוריים באמריקה מתרחשת דווקא בעידן שבו הדיוק המדעי, הטכנולוגיה והגישה לנתונים נמצאים בשיאם ועתידים להוביל לשיפורים דרמטיים בתחומים רבים ובהם הבריאות, הצבא והעסקים. ככל ש"דעיכת האמת" צוברת תאוצה, כך חילוקי הדעות שנוצרים בנוגע לעובדות בסיסיות מגבירים את השיתוק הפוליטי.⁶⁶

ככל שהקיטוב בין הדמוקרטים לרפובליקנים הולך ומחריף, כך קשה יותר לשמר את המצב שהיה בעבר שבו שתי המפלגות תמכו בישראל באותה המידה, פחות או יותר. כתוצאה מכך נוצר פרדוקס שאותו ניסח ג'ונתן ריינהולד: האמריקאים מזדהים עם ישראל יותר מתמיד, אבל גם מפוצלים יותר מאי פעם, במיוחד בשאלה הפלסטינית.⁶⁷

תרשים 22: הפער ההולך וגדל בין הרפובליקנים לדמוקרטים
בנוגע ליחס לישראל⁶⁸

כפי שכבר צוין, ממחקר שערך מכון המחקר פיו ב־2018 עולה כי ישנם הבדלים הולכים וגדלים בין הרפובליקנים לדמוקרטים בנוגע לישראל. 79% מהרפובליקנים – אבל רק 27% מהדמוקרטים – אומרים כי הם תומכים בישראל ולא בפלסטינים. מנתוני פיו ניתן ללמוד על עלייתם של האוונגליסטים בצד הרפובליקני ועל הנדירה המתמדת של חסרי השייכות הדתית לעבר המפלגה הדמוקרטית. עם זאת הנתון המעניין לענייננו הוא שבקרב הנוצרים אדיקות רבה יותר מתורגמת בדרך כלל לתמיכה חזקה יותר בישראל.

על אף שנתוני מכון פיו מוטים במקצת בשל הדגש הרב ששמים הסוקרים של המכון על הסכסוך עם הפלסטינים, הרי נראה כי הפער המפלגתי בנוגע לישראל הולך וגדל. המצב הזה משתקף גם בסקרים של מכון גאלופ.⁶⁹ כך, למשל, אחת הסיבות ליחס השלילי של הדמוקרטים כלפי הנשיא טראמפ היא העובדה שלדעת 46% מהם הוא תומך יותר מדי בישראל.⁷⁰

סדרי העדיפויות: פנקס חשבונות, מנהיגות עולמית וביטחון המולדת

סדרי העדיפויות של האמריקאים – של יחידים ושל כלל החברה – נותרו ברובם יציבים, אם כי כיום, בעקבות פיגועי 11 בספטמבר 2001, הם שמים מעט יותר דגש על סוגיות של ביטחון פנים.

1. **כלכלה.** "זו הכלכלה, טיפש", הייתה סיסמת הבחירות המוצלחת של ביל קלינטון ב־1992. זוהי כנראה האמת הפוליטית בכל מקום, אבל במיוחד בארצות-הברית, שבה הפוליטיקה מונעת פחות משאלות של זהות, של חוסר ביטחון ושל מאבקים קיומיים, אף כי מסתמן שפוליטיקת הזהויות תופסת באחרונה מקום מרכזי יותר, במיוחד בקרב מצביעי טראמפ. הקביעה ש"זו הכלכלה, טיפש" רלוונטית אפילו יותר בעידן שלאחר המלחמה הקרה, שבו, למעט המלחמה בטרור בעקבות פיגועי 11 בספטמבר 2001, העיסוק העיקרי של הפוליטיקה האמריקאית היה ונותר הכלכלה.

למרות המשבר הפיננסי הגדול של השנים 2008–2009 ועל אף האתגרים הקבועים הקשורים לתפיחת החוב הציבורי, הכלכלה האמריקאית נותרה בדרך כלל חזקה ונהנית מצמיחה מתמדת.

הכלכלה גם עמדה במוקד תשומת הלב של הנשיאים האחרונים: אובמה השקיע מאמץ רב כדי לקדם את רפורמת הבריאות שלו, ואילו טראמפ הנהיג רפורמות מרחיקות לכת בתחום המיסים והסחר.

2. **מנהיגות עולמית.** מעבר לחיזוק כלכלתה התמקדה ארצות-הברית בשמירה על מעמד הבכורה שלה בעולם. הדבר בא לידי ביטוי בהתחייבויות שנטלה על עצמה במסגרת בריתות שונות, ובהן נאט"ו, בפריסת כוחותיה הצבאיים, בין היתר במזרח הים התיכון, במפרץ הפרסי ובצפון-מזרח אסיה, ובתפקיד המוביל שהיא ממלאת באו"ם.

לאחר עשור של שקט יחסי ושל תקציבי ביטחון יציבים בעקבות התפרקות ברית-המועצות וקץ המלחמה הקרה קמו לארצות-הברית שני יריבים ישנים-חדשים – רוסיה וסין – וכן

יריבים לא־מדינתיים חדשים לגמרי ובהם אל־קאעידה ודאע"ש. כל אלה העמידו למבחן את מנהיגותה של ארצות־הברית בעולם.

מלבד התחייבויות רשמיות, למשל לברית נאט"ו, ומלבד פריסות חירום ארוכות טווח כמו בדרום־קוריאה, יש לארצות־הברית, בהיותה מנהיגה עולמית, מידה רבה של חופש פעולה. לנשיאים יש כוח אדיר לעצב את ענייני החוץ, כפי שניתן לראות מההחלטות החד־צדדיות שקיבל הנשיא טראמפ בנושאים מגוונים כמו הגירה, איראן, צפון־קוריאה, שימוש בכוח צבאי וההכרה בהיות ירושלים בירת ישראל.

3. **ביטחון פנים.** מאז מתקפת הטרור של 11 בספטמבר 2001, וביתר שאת מאז בחירתו של טראמפ לנשיא, הגבירה ארצות־הברית את התמקדותה בביטחון הפנים. לתערוף הזה יש השלכות על מגוון רחב של נושאים בתחום הביטחון הלאומי, החל מהוצאות הביטחון, עבור דרך סוגיות כמו הגירה וסחר וכלה בבעיית הטרור.

זמן רב לפני בחירתו של טראמפ פתח הנשיא אובמה במערכה כלל עולמית נגד הטרור שנועדה לשפר את ביטחון הפנים של ארצות־הברית. המערכה הזאת, שהייתה חסרת תקדים בהיקפה, כללה סיכולים ממוקדים והפצצות נגד גורמים קיצוניים. העובדה שהן ישראל והן ארצות־הברית מנהלות מלחמה לשמירה על ביטחון הפנים מקרבת אותן עוד יותר זו לזו. בתקופת טראמפ אף התברר שלמנהיגים של שתי המדינות יש עמדות דומות בנוגע לביטחון הגבולות.

יהדות אמריקה

בהתחשב בגילה הצעיר של ישראל, בהיסטוריה המטלטלת שלה ובתמורות הדרמטיות שעברה ב־70 שנות קיומה, אין זה מפתיע שהתפתחו פערי דורות בנרטיבים של יהדות אמריקה ביחס לישראל. מה שעדיין לא ברור, הוא האם פערים אלה יובילו בסופו של דבר להשתנות בדפוסי המעורבות ולשינויים משמעותיים בתרומת יהדות ארה"ב לביטחון הלאומי של ישראל.

פער הדורות

דור המייסדים של הברית האמריקאית־ישראלית, שהמשתייכים אליו הם כיום יהודים אמריקאים בני 60 ויותר, חשים סולידריות עמוקה עם ישראל ומעריצים אותה, שכן הם גדלו על הנרטיב שלפיו הקמת המדינה הייתה לא פחות מנס מודרני. ניצחונה של ישראל ב־1967 והיחלצותה מסכנה גדולה ב־1973 נחשבו בעיניהם לניסים לא פחות. ציוני דרך היסטוריים כמו מבצע אנטבה חיזקו עוד יותר את הערצתם של בני הדור הזה לישראל ואת יראת הכבוד שהם חשו כלפי הישראלים.

בני הדור הזה התבגרו בתקופה שבה ישראל הייתה פגיעה יותר, חלשה יותר מהבחינה הכלכלית ותלויה עד מאוד בסיוע חוץ. הקשר שהם חשים אליה הוא רגשי ולרוב אינו נובע מחוויות אישיות של לימודים או ביקורים בישראל, במיוחד לאור העובדה שחוויות כאלה היו הרכה פחות נגישות להם מכפי שהן היום.⁷¹

בני דור הביניים – אלה שנמצאים היום באמצע הקריירה שלהם – היו הראשונים לחוות את הסדקים שנפערו בתמיכת הקהילה היהודית במדיניות ישראל – החל ממלחמת לבנון הראשונה וכלה בשתי האינתיפאדות. הם הדור הראשון שיכול היה להביע את הקשר שלו עם ישראל גם באמצעות התנגדות גלויה למדיניותה ולמעשיה. לבני הדור הזה היו יותר הזדמנויות לחוות את ישראל באופן בלתי אמצעי בהשוואה לבני הדור שקדם להם – למשל באמצעות האפשרות לעשות שנת לימודים בישראל במסגרת החובות שלהם לתואר אקדמי (נוהג שאיבד מאוחר יותר הרבה מהפופולריות שלו) – אך היכרותם עם ישראל עדיין פחותה מזו של בני דור המילניום שחווים את ישראל באופן הרבה יותר אינטנסיבי (בין היתר בזכות "תגלית").

דור הביניים הזה, שנמצא בשנות ה־40 וה־50 לחייו, נוטל על עצמו בהדרגה את תפקידי ההנהגה בכל המוסדות היהודיים העיקריים שפועלים בתחומי השדולה, הרווחה החברתית, הדת והפילנתרופיה, ובעשור האחרון כבר מצויים אנשי ברמות הבכירות של הגופים האלה. בדומה לדור המייסדים, גם הדור הזה נתקל לראשונה בישראל כשעמדה בפני אתגרים כלכליים וחברתיים קשים, אם כי בניגוד למייסדים, דור הביניים התבגר בעודו צופה בישראל מתפתחת כלכלית ומגיעה לשגשוגה הנוכחי.

אשר לתחום הביטחוני והדיפלומטי, דור הביניים נחשף במהלך התבגרותו לא רק להצלחותיה של ישראל, אלא גם לכישלונותיה: עלייתו ונפילתו של תהליך אוסלו; הניסיונות הכושלים להגיע להסכם שלום עם סוריה; אי הצלחתו של השלום עם מצרים ועם ירדן להתרום מעבר למערכת היחסים הקרה שקיימת כיום; היציאה החפוזה מלבנון לאחר כמעט 20 שנות כיבוש וגלים חוזרים ונשנים של טרור ושל מלחמות בלבנון ובעזה. לעומת הדור שלפני כן, שצמח על רקע המאבקים הראשונים של ישראל, ובהם הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים והטראומה של 1973, דור הביניים חווה את ישראל גם במצבים מורכבים ושנויים במחלוקת.

בני דור המילניום, כפי שיפורט בהמשך, קשורים ברובם עמוקות לישראל, אם כי הם הדור הראשון שהזיקה שלהם היא לישראל חזקה מהבחינה הכלכלית והצבאית. אף שהאימים הביטחוניים קיימים כל הזמן, הרי הדור הזה התבגר כשברקע קיימת ישראל שנחשבת לחזקה ולעשירה, שמרחיבה את קשריה הדיפלומטיים באפריקה, באסיה במרכז אירופה ובמזרח. זהו גם הדור הראשון שחווה עולם שאין בו קהילה יהודית גדולה שלכודה מאחורי מסך הברזל או נאנקת תחת שלטון רודני.

ילידי המילניום הם גם הדור הראשון שמתבגר בעידן של פוליטיקה מקוטבת עמוקות, שיש החוששים שתוביל בהכרח להתרחקות מישראל, בייחוד בקרב מי שמגדירים את עצמם "פרוגרסיביים".

מגמות כלליות

קהילה היהודית־אמריקאית מקוטבת לאורך קווי שבר עמוקים עקב מגמות פוליטיות ודמוגרפיות פנימיות ובשל ההתפתחויות בישראל.

עד לעשורים האחרונים היו אלה הרפורמים והקונסרבטיבים שנתנו את הטון ביהדות אמריקה בשל הרוב המוחלט שממנו נהנו. הם הפגינו מידה רבה של סולידריות עם ישראל ושל הזדהות איתה ותירגמו את אלה לפעילות פוליטית. הזרמים האלה אומנם נותרו הרוב, אך זהו רוב שהולך וקטן. במקביל הקיטוב הולך וגדל: מצד אחד ניצבים יהודים אורתודוקסים וחרדים שנוטים יותר ויותר לתמוך ברפובליקנים; ובצד הנגדי של הספקטרום ניצבים הזוגות המעורבים וכן מי שמגדירים את עצמם "ללא השתייכות דתית".

כך, למשל, מספר החברים הרשמיים בבתי הכנסת הקונסרבטיביים נמצא בצניחה חופשית.⁷² התנועה הרפורמית אומנם אינה הולכת ומתכווצת, אך גם אינה צומחת: אין גידול במספר החברים שלה. עם זאת היא עדיין הזרם המוביל ביהדות ארצות-הברית: על פי סקר של מכון פיו מ-2013, 35% מיהודי ארצות-הברית משתייכים לזרם הרפורמי.⁷³ מידת החיבור לישראל נקבעת במידה רבה על פי ההשתייכות לזרם הדתי. כך, למשל, שיעורי העלייה לישראל הרבה יותר גבוהים בקרב המיעוט האורתודוקסי מאשר בקרב הזרמים האחרים. יתר על כן, שיעורים הרבה יותר גבוהים של מסיימי תיכון אורתודוקסים משתתפים בשנת לימודים בישראל בהשוואה למסיימי תיכון מהזרמים האחרים. הסיבה: השתתפות בתוכנית לימודים כזאת הפכה בשנים האחרונות לחובה בקרב האורתודוקסים, אך לא בקרב הזרמים האחרים.

עם זאת, שיעורם הכולל של היהודים האמריקאים שביקרו בישראל נמצא בשיא של כל הזמנים, בין היתר בגלל הנסיקה במספר המשתתפים ב"תגלית", שהגיע לכ-600 אלף ב-15 השנים האחרונות, מתוכם כ-80% אמריקאים. אחת הסיבות לשגשוג הזה היא הירידה בעלות הטיסות והטיולים. סיבה נוספת היא הנגישות הרבה שקיימת היום למידע ולחדשות מישראל. מוכן שמהנגישות הזאת נהנים הרבה יותר בני דור המילניום שנולדו לתוכה מאשר בני הדורות הוותיקים יותר.

דמוגרפיה

המבנה הדמוגרפי של יהדות ארצות-הברית משתנה כל הזמן. גורם השינוי המרכזי הוא השיעור הגבוה – שבעשורים האחרונים הולך וגדל עוד ועוד – של התבוללות ושל נישואים מעורבים. לפי מכון פיו, ב-1970 17% מהיהודים התחתנו עם בני זוג שאינם יהודים, ואילו ב-2013 זינק שיעורם ל-58%.⁷⁴ לעומת זאת, שיעור הנישואים המעורבים בקרב האורתודוקסים נותר נמוך מאוד.

מספר הולך וגדל של יהודים מגדירים את עצמם "יהודים בלבד", דהיינו אינם משייכים את עצמם לזרם כלשהו או לקהילה כלשהי. לכן אין זה מפליא שיש להם זיקה מועטה, אם בכלל, לקהילה. באופן כללי גודלה של הקהילה היהודית בארצות-הברית נמצא במצב סטטי או אף בירידה. האומדנים של כלל האוכלוסייה נעים בין 5.7 ל-6.7 מיליון איש. כמיליון מתוכם משתייכים לקטגוריה הצומחת של יהודים באופן חלקי.⁷⁵

שני תת-מגזרים מחזקים את האוכלוסייה היהודית: הראשון הוא המגזר האורתודוקסי (הכולל את המגזר החרדי), שמתאפיין בשיעורי לידה גבוהים. השני הוא מגזר הישראלים-אמריקאים שגדל כל הזמן בגלל הגירה.

המגזר האורתודוקסי, הכולל הן חרדים והן אורתודוקסים מודרניים, מתרחב בעקביות. ממחקר פיו שנערך ב-2013 עולה כי שיעור האורתודוקסים מכלל האוכלוסייה היהודית בארצות-הברית עומד על כ-10%. זהו, כמובן, ממוצע כלל-ארצי. ישנם אזורים שבהם שיעור האורתודוקסים גבוה הרבה יותר. למשל, מסקר שנערך באזור ניו-יורק עולה ששיעור האוכלוסייה האורתודוקסית שם הוא כשליש מהקהילה היהודית.⁷⁶

כאמור, מגזר צומח נוסף הוא הישראלים-אמריקאים, ששיעורם כיום ביהדות ארצות-הברית גדול מאי פעם. עם זאת, ההנחה הראשונית שלפיה הישראלים עתידים לעבור "אמריקניזציה" מוטלת כיום בספק לאור הופעתה של זהות "ישראלית-אמריקאית" חדשה שבאה לידי ביטוי, בין היתר, בהקמת ארגונים חדשים כמו המועצה הישראלית-אמריקאית (IAC).

שיעורי החברות והנוכחות בבתי כנסת – שהם סממן מובהק לזהות הדתית והאתנו-לאומית – יורדים בקצב דרמטי. בדומה למה שקורה בחברה האמריקאית בכללותה, ובעיקר בקרב הצעירים האמריקאים, גם הקהילה היהודית חווה היחלשות של הזיקה לדת.⁷⁷ 15 שנים חלפו מאז החלו קבוצות "תגלית" הראשונות להגיע לביקורים בישראל, ונכון ל-2018 כבר הגיעו לישראל במסגרת הפרויקט הזה יותר מחצי מיליון צעירים יהודים-אמריקאים. במקום קשר הנסמך על זיכרונות השואה או על חיבורים רגשיים ונוסטלגיים הקשורים לאירועים מכוננים כמו הקמת המדינה ב-1948 או מלחמת ששת הימים, יצרו בני דור המילניום קשרים אישיים חזקים באמצעות התנסות חווייתית כמו זו שמעניקה "תגלית". פרשנים החוקרים את הקשר של יהודי ארצות-הברית עם ישראל עסוקים זה כמה שנים בוויכוח סביב השאלה אם המגמות העכשוויות מצביעות על שינויים דוריים או על שינויים מחזוריים.⁷⁸ כמה מהחוקרים המובילים, כמו לן סאקס (Saxe) מאוניברסיטת ברנדייס, טוענים על סמך סקרים כי אין כל ראיות לכך שהזיקה לישראל פוחתת לאורך הדורות. לדברי סאקס, ההפך הוא הנכון. לטענתו, לצעירים יהודים יש כיום חיבור חזק יותר לישראל מכפי שיש למבוגרים.⁷⁹ טענה דומה אם כי פחות מבוססת אמפירית מעלה מייקל ברנט. לטענתו, "בעבור רבים מהיהודים האמריקאים, ישראל היא חלק מהנשמה".⁸⁰ סאקס גם טוען כי "התמיכה של יהודי ארצות-הברית בישראל היא בלתי מעורערת" ונתונה הרבה פחות לתנודות ולירידות שמקורן בהתפתחויות פוליטיות מכפי שגורסים רואי שחורות כמו פיטר ביינרט.⁸¹ עם זאת, עדיין מוקדם לדעת אם יש בכוחן של החוויות האישיות להוביל למידה רבה יותר של פעילות פוליטית ולתחושת שייכות – אף שהנשאלים בסקרים מדווחים על רמה גבוהה ויציבה של תחושת חיבור לישראל.

פרופסור דב וקסמן טוען שחילוקי דעות פנימיים מפצלים את הקהילה היהודית האמריקאית – בעיקר בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני. בהסתמך על נתוני פיו הוא טוען כי בני דור המילניום נשארים מחוברים לישראל ומעורבים בנעשה בה, אך החידוש

הוא שהקשרים שלהם חדלו להיות מחבקים בלבד והפכו ליותר ביקורתיים.⁸² גם ממחקר שערכו באחרונה רוזנר ורוסקי מהמכון למדיניות העם היהודי (JPPI) עולה כי יהודי ארצות-הברית מפגינים רמות גבוהות יותר מבעבר של מעורבות ביקורתית בנושאים כמו הסכסוך עם הפלסטינים. כמעט שני שלישים מיהודי אמריקה אמרו כי הם סבורים ש"ישראל אינה עושה מאמצים כנים כדי להשיג שלום".⁸³

הנחת העבודה בעולם היהודי המאורגן, כמו גם בקרב קובעי המדיניות בישראל, היא שיהודים אמריקאים צעירים – בעיקר אלה המכונים דור המילניום – הולכים ומתרחקים מקשרים עם ישראל. החוקרים המנתחים את הסקרים שנערכים בקרב יהודי ארצות-הברית מאשרים כי יש פוטנציאל לפערים עתידיים ומזהירים את מנהיגי ישראל כי אל להם להניח שישראל תמשיך ליהנות מתמיכה פוליטית חוצת מפלגות בהמשך הדרך, גם אם הסולידריות הכללית איתה תישאר חזקה.

"בהתחשב בכך שהיהודים האמריקאים משתתפים בפוליטיקה האמריקאית הכללית ומזדהים ברובם עם הדמוקרטים, לא ניתן לבטל את האפשרות של ניכור עתידי הנובע מחילוקי דעות פוליטיים", טוענים החוקרים ששון, סאקס ואחרים.⁸⁴ יתר על כן, אפילו אותם יהודים אמריקאים הקשורים מאוד לישראל עשויים להביע את תמיכתם בה דרכים שונות, למשל באמצעות הבעת דעתם על מדיניות הכיבוש וההתנחלויות שהיא מיישמת, ושלה הם מתנגדים, או באמצעות הבעת תמיכה בתוכנית שלום שאינה עולה בקנה אחד עם מדיניות הממשלה.⁸⁵

פוליטיקה וערכים – קישוב ופיצול

אף שיהדות ארצות-הברית מחוברת לישראל יותר מאי פעם בעבר – במודעות, בביקורים וכדומה – היא גם מפולגת יותר מאשר אי פעם בעבר בנוגע לפוליטיקה מבית ובנוגע לפוליטיקה הישראלית הן בנושאי פנים כמו פלורליזם יהודי והן בנושאים חיצוניים כמו היחסים בין ישראל לפלסטינים. הקהילה היהודית מתאפיינת בפיצול הולך וגובר סביב שאלות של פוליטיקה ושל ערכים, וישראל היא אחד מנושאי המחלוקת האלה.

הקמתו של ארגון השדולה ג'יי סטריט, שמגדיר את עצמו "פרוי-ישראל, פרו-שלום" – בתגובה לתחושה שהמסד הקיים אינו מייצג מספיק את הקולות בקהילה התומכים מאוד בפתרון של שתי המדינות – הייתה אחד הסימנים הברורים ביותר לתהליכי הפיצול. יש בכך גם כדי לשקף את התופעה שתיאר אלון פנקס, ולפיה ישראל היא בעת ובעונה אחת "גורם מאחד" ו"גורם מפצל".⁸⁶

התופעה הזאת היא ייחודית בתולדות היחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות-הברית, אך גם ברורה מאוד ולא ניתן שלא להבחין בה. גם לא ניתן לנתק אותה מההקשר הנוכחי, שבו ישראל חזקה מההבחנה הצבאית והכלכלית – מה שמקל על יהודים אמריקאים להביע את התנגדותם למדיניותה בלי לחשוש שהם מסכנים בכך את המדינה היהודית. גם אין זה מפתיע שהתמיכה של יהודי ארצות-הברית בישראל עולה ויורדת בהתאם להערכותיהם בנוגע לחומרת האיומים עליה ובנוגע למעמדה האסטרטגי הכולל. כך, למשל,

הפילוג של תקופת אוסלו – כאשר אלמנטים מהימין פעלו בווינגטון נגד ההסכם ונגד שיחות השלום עם סוריה – הפך למפגן של סולידריות גדולה במהלך האינתיפאדה השנייה. גם במהלך המערכות האחרונות בלבנון ובעזה נרשמה עלייה חדה בסולידריות של יהודי ארצות־הברית עם ישראל. עם זאת, תקופות הסולידריות הן כיום בדרך כלל קצרות מאוד, ואילו הפילוג הפך להיות תופעה של קבע.

הקהילה היהודית בארצות־הברית מפוצלת מהבחינה הדתית, אך לא פחות מכך היא מפוצלת מהבחינה הפוליטית – ממש כמו החברה האמריקאית שבקרבה היא חיה ופועלת. בקרב היהודים קיים מתאם בין הפיצול הדתי לפיצול הפוליטי: היהודים האורתודוקסים נוטים לשמרנים ומצביעים יותר לרפובליקנים, ולעומתם יהודים רפורמים ויהודים שאינם משויכים לזרם דתי כלשהו נוטים לעבר הליברלים וממשיכים להצביע בעיקר לדמוקרטים.⁸⁷ היחס של יהודי ארצות־הברית כלפי הנשיאים אובמה וטראמפ משקף את הפיצול הזה: יהודים אורתודוקסים שנוטים לרפובליקנים איחדו שורות נגד אובמה במשך כל שנות כהונתו, ואף הביעו סלידה ממנו שרק הלכה והתחזקה עם הזמן. לעומת זאת, הפופולריות של אובמה בקרב היהודים הפרוגרסיביים, שהם הרוב, רק הלכה וגדלה. בחירתו של דונלד טראמפ שיקפה את צידה האחר של המשוואה: שיעורי התמיכה בטראמפ בקרב יהודי ארצות־הברית הם מהנמוכים ביותר מכלל המגזרים של החברה האמריקאית. לעומת זאת, הוא נותר פופולרי בקרב המיעוט ההולך וגדל של היהודים הרפובליקנים.

מסקר פיו שנערך ב־2013 עולה כי בקרב יהודי ארצות־הברית יש כמה השקפות מושרשות שהקונסנזוס בנוגע אליהן חזק יותר מאשר התמיכה בישראל. בתשובה לשאלה "מהו בעיניך הפירוש של להיות יהודי", השיבו 73% מהנשאלים "לזכור את השואה". 69% מהנשאלים השיבו "לחיות חיים אתיים/מוסריים", ו־56% ציינו "לפעול למען הצדק והשוויון". לעומת זאת, את התשובה "לדאוג לישראל" השיבו פחות מ־50% מהנשאלים – עדות הן להעדפות הערכיות של יהודי ארצות־הברית והן לעובדה שהם פחות חרדים בנוגע לביטחונה של ישראל מכפי שהיו בעבר.⁸⁸

החשיבות הרבה שמייחסים יהודי ארצות־הברית לאתיקה ולצדק חברתי אינה מפתיעה במיוחד בהתחשב בכך שיהודים הם רק כ־2% מאוכלוסיית ארצות־הברית. היהודים האמריקאים מבינים היטב שהם חבים את זכויותיהם החברתיות והפוליטיות לתמורות שחלו בחיים הפוליטיים בארצות־הברית, ובמיוחד למתן הזכויות לנשים, לאפרו־אמריקאים ולמיעוטים נוספים.

רבים מהארגונים הוותיקים, המוכרים והמבוססים ביותר בקהילה היהודית מבטאים את השאיפה הזאת לאתיקה ולצדק חברתי ואת היותם נציגים של קבוצת מיעוט. מדובר, בין היתר, בליגה נגד השמצה, בארגון ה־HIAS, המסייע לעולים ולפליטים, ובוועד היהודי־אמריקאי. כל הארגונים האלה – ורבים אחרים – מקדמים סדר יום ליברלי במדינתם ובעולם.

"העובדה שהישראלים אינם מכירים את התחושה של להיות מיעוט", אומר הפוליטיקאי הוותיק דן מרדור, "היא שמביאה להבדלים הקיצוניים בין הפוליטיקה והערכים שלהם לבין הפוליטיקה והערכים של היהודים בארצות-הברית".⁸⁹

סדרי העדיפויות

סדרי העדיפויות של הקהילה היהודית בארצות-הברית, שאותם קובעת המנהיגות, משקפים הן המשכיות והן שינוי. סדרי העדיפויות המרכזיים – ביטחון הקהילה, מאבק באנטישמיות, תמיכה בישראל וחינוך – נותרו קבועים. אולם לצד אלה ישנם גם שינויים, ובהם ירידה בדגש על התמיכה הכספית בישראל והגברת ההתמקדות בצדק חברתי ובמאבקים פרוגרסיביים, לאו דווקא יהודיים.

1. **המשכיות יהודית.** בגלל ההתבוללות המואצת והנישואים המעורבים נותנת הקהילה היהודית בארצות-הברית בעשורים האחרונים עדיפות עליונה לשמירה על המשכיות היהודית. זוהי הסיבה לחשיבות הרבה המיוחסת ליוזמות הקהילתיות הרבות בתחום הזה: הרחבת החינוך היהודי (בעיקר במסגרת בתי ספר יהודיים פרטיים ובמסגרות חינוך לא פורמליות למבוגרים), הרחבת ההשתתפות של בני נוער יהודים במחנות הקיץ, הגדלת ההשקעות בחיי הקמפוס היהודיים וגיוס צעירים יהודים לתנועות הנוער. ככל שהולך וקטן מספר החברים בבתי הכנסת, כך גדלה חשיבותן של מסגרות ההשתייכות האחרות. דרך נוספת לשמירה על המשכיות היהודית היא חיזוק הזיקה לישראל – למשל באמצעות תוכניות כמו "תגלית".

2. **ביטחון ומאבק באנטישמיות.** אף שהקהילה היהודית בארצות-הברית אינה חשה עצמה נצורה כמו הקהילות היהודיות בצרפת, בבלגיה ובארגנטינה, מייחסים יהודי ארצות-הברית חשיבות עצומה לביטחונה. רשת הפדרציות היהודיות הקימה בעשור האחרון חברת אבטחה עצמאית ("רשת קהילה מאובטחת"), ומוסדות קהילתיים רבים הגדילו בהדרגה את הוצאותיהם על ביטחון בעקבות גל אירועי הירי במרכזים קהילתיים יהודיים ובמבנים אחרים של הקהילה, כולל במוזיאון השואה בוושינגטון.

אבל חשוב מכך הוא המאבק המתמשך נגד האנטישמיות – בעיה מתמשכת באמריקה שהחריפה בשנתיים האחרונות. הליגה נגד השמצה דיווחה על עלייה של 60% במספר האירועים האנטישמיים מאז 2016.⁹⁰ מתן מענה לתקריות אנטישמיות הוא נושא שמעסיק כל הזמן את הקהילה היהודית, ובגלל העדיפות הניתנת לו מתייצבת הקהילה היהודית בראש המאבק בגזענות ובשנאה בכלל החברה האמריקאית. "המאבק נגד האנטישמיות קשור באופן בלתי נמנע למאמצים נרחבים יותר נגד פשעי שנאה", מדגיש מנכ"ל הליגה נגד השמצה, ג'ונתן גרינבלט.⁹¹

הרגישות המיוחדת לזכויות המיעוט היא חלק מהדנ"א של יהדות ארצות-הברית ומשפיעה בהכרח על עמדות הקהילה כלפי מדיניות ישראל במגוון רחב של נושאים, ובהם היחס לפלסטינים, לערביי ישראל ולמבקשי המקלט מאפריקה.

3. **הפעילות של ארגוני השדולה למען ישראל.** הפעילות למען ישראל – בפוליטיקה המקומית והלאומית – נותרה בראש סדר העדיפויות של הקהילה היהודית בארצות-הברית. כאמור, מי שפועלים למען ישראל אינם מדברים תמיד בקול אחד – ויעידו על כך, למשל, הגישות השונות שנוקטים ארגונים כמו ג'יי סטריט ואיפא"ק – אך עדיין בכוחם של כל הארגונים היהודיים להירתם למאמץ נרחב ומאוחד בתחומים שבנוגע אליהם יש קונסנזוס כמו המשך הסיוע הצבאי והמדיני של ארצות-הברית לישראל, המאבק ב-BDS וקידום קשרים בין בכירי הקהילה היהודית לבין אנשי ציבור, נבחרי ציבור ואליטות אחרות בארצות-הברית.

הפעילות למען ישראל וגיוס תרומות למאמצים חברתיים וכלכליים הלכו יד ביד במשך עשרות שנים, אולם בשנים האחרונות נמצאת התמיכה הכספית בישראל בירידה מסויימת. אומנם עדיין קיימת רשת רחבה של תמיכה כספית במגוון רחב של מוסדות חברתיים בישראל, אך עם השנים חלה ירידה כללית בהיקף התרומות. כמו כן, פדרציות יהודיות גדולות, כמו הפדרציות של בוסטון, של לוס אנג'לס ושל אטלנטה, ביטלו או הפחיתו באופן משמעותי את ההקצאות שלהן לארגוני גג ישראלים כמו הסוכנות היהודית.

4. **דבקות בערכים ליברליים ו"תיקון עולם".** התמיכה בצדק חברתי כללי אינה בראש סדר העדיפויות של הגופים המרכזיים בקהילה היהודית בארצות-הברית, אך למרות זאת מדובר בתחום פעילות משמעותי – במיוחד בעבור המגזר הרפורמי והליברלי. כך, למשל, ארגונים יהודיים פרוגרסיביים פועלים למען קבוצות שוליים שונות בחברה האמריקאית כמו מהגרים ולהט"בים. המגזר האורתודוקסי עוסק פחות בכך.

ארגונים דתיים פרוגרסיביים כמו איגוד היהדות הרפורמית (URJ) מייחסים חשיבות רבה לפעולות חברתיות בקרב חבריהם ומפעילים תוכניות מיוחדות לכני נוער הכוללות גם הכשרה מקצועית. את הפעילות החברתית הם מרחיבים לעיתים גם לישראל בשיתוף עם ארגונים כמו "הקרן החדשה לישראל" ועם פדרציות יהודיות גדולות כמו זו של סן פרנסיסקו ושל ניו-יורק. ביחד הם מקצים מענקים משמעותיים למגזרים ישראלים שניתן לכנותם פרוגרסיביים ובהם ארגונים פלורליסטיים (כולל גופים יהודיים-ערביים משותפים) וארגוני להט"בים.

הירתמותם של גופים יהודיים מתקדמים לסייע למהגרים לטינים צעירים חסרי מעמד בארצות-הברית (שזכו לכינוי "החולמים") גורמת להם לתמוך באופן כמעט אוטומטי בכל מאבק דומה שמתקיים בישראל, למשל מאבקם של מבקשי המקלט מאפריקה למעמד מוגן.⁹²

ישראל

המגמות הפוליטיות הדומיננטיות בישראל הן קיטוב, פילוג ותזוזה מתמשכת לעבר הימין, במיוחד בסוגיות של ביטחון לאומי. סוגיית ההסתה מעסיקה מאוד את החברה הישראלית – במיוחד מאז רצח ראש הממשלה יצחק רבין. לצד אלה מתקיימות גם מחלוקות בין-דוריות. **ישראלים בשנות ה-60 וה-70 לחייהם.** בני הדור הוותיק מתאפיינים ברמות גבוהות של סולידריות חברתית ושל אמונה בקולקטיב. זהו דור שהתבגר בעידן שבו הממשלה

עדיין מילאה תפקיד מרכזי במשק, וחברות בבעלות ממשלתית שלטו כמעט בכל מגזר. זהו דור שעדיין זוכר את שליטתה של מפא"י (ואחר כך של מפלגת העבודה) בפוליטיקה. **דור הביניים**, בני ה-40 וה-50, הוא פחות סוציאליסטי בתפיסותיו ונוטה לתמוך בערכים ליברליים כמו כלכלת שוק חופשי – ערכים שמייצגות מפלגות כמו הליכוד, כולנו ויש עתיד, ובמידה פחותה יותר מפלגת העבודה.

בני דור המילניום, ברומה לשאר החברה הישראלית, מפולגים באופן חד סביב סוגיות של זהות ושל דת, אך בנוגע לסוגיה הפלסטינית הם פחות מפולגים ומביעים לרוב השקפות שהן שמרניות יותר מאלה של הוריהם. הסיבות לכך הן הטראומה שהותירה האינתיפאדה השנייה וההחשדנות שלהם ביחס לרעיון הקמתה של מדינה פלסטינית. הניגוד בין בני דור המילניום הישראלי לבין בני דור המילניום האמריקאי הוא חד וניכר: בעוד שאלה הישראלים הופכים לשמרנים יותר ויותר, אלה האמריקאים הופכים לפורגרסיביים יותר ויותר.⁹³

דמוגרפיה

קווי השבר בחברה הישראלית העמיקו בעקבות המגמות הדמוגרפיות האחרונות. הריבוי הטבעי במגזר החרדי והדתי לאומי גבוה בהרבה מאשר בקרב המגזר החילוני, אם כי כל מגזרי החברה הישראלית – כולל המגזר הערבי – מתאפיינים בשיעורי ילודה גבוהים בהשוואה לאלה שבמערב. ארבע הקבוצות המרכזיות האלה – "ארבעת השבטים" בפי הנשיא ריבלין – מייצגות מציאות שבה כבר אין רוב ברור או מיעוט ברור.⁹⁴

מאז 1990 קלטה אוכלוסיית ישראל כמעט מיליון עולים יהודים מברית-המועצות לשעבר, רובם חילונים, ובאחרונה גם נוספה עליה משמעותית מצרפת, שהיא פחות חילונית באופיה. שתי הקבוצות האלה נוטות לימין, ולשתיהן היכרות מוגבלת ומעט מאוד קשרים עם יהדות ארצות-הברית.

במקביל ישנה גם זרימה החוצה של אוכלוסייה מישראל – בעיקר לארצות-הברית, שם יש כיום ריכוזים גדולים של ישראלים לשעבר – ובמידה פחותה גם לאירופה, למשל לערים כמו ברלין. אף שהאוכלוסייה ההולכת וגדלה של ישראלים בארצות-הברית כמעט שאינה מכירה את יהדות אמריקה, היא מהווה גשר אליה ויש בה פוטנציאל משמעותי לחזק את הפעילות למען ישראל בערוצים הקיימים ובאמצעות ארגונים חדשים כמו המועצה הישראלית-אמריקאית (IAC).

פוליטיקה וערכים

אף שבחברה הישראלית יש קווי שבר נוספים מעבר ל"ארבעת השבטים" שציין הנשיא ריבלין, ובהם הפערים בין העולים לבין ילידי הארץ, הרי הפילוג "השבטי" הוא שמעסיק את הישראלים בשנים האחרונות. הנשיא ריבלין שירטט תמונה קשה של השבטיות הישראלית: "כל ילד שמגיע לעולם במדינת ישראל נשלח לאחת מארבע מערכות נפרדות – למערכת שתכליתה לחנך אותו ולעצב את תפיסת עולמו לאתוס תרבותי, זהותי דתי ואף לאומי שונה. ילד מבית אל, ילד מרהט, ילדה מהרצליה וילדה מביתר עילית, לא רק שהם לא

נפגשים, אלא הם גם מתחנכים לתפיסה שונה בתכלית לגבי ערכי היסוד ואופיה הרצוי של מדינת ישראל. האם תהיה זאת מדינה חילונית וליברלית, יהודית ודמוקרטית? האם תהיה זאת מדינת הלכה יהודית? או דמוקרטיה הלכתית? האם תהיה זאת מדינת כל אזרחיה או לאומיה?⁹⁵

לצד הפילוג הזה ישנה גם החלשה ניכרת של המפלגות הפוליטיות ותנודתיות רבה של ציבור הבוחרים. למשל, ב־1981 היו למפלגת העבודה ולליכוד ביחד 95 מושבים בכנסת. ב־1984 היו להם ביחד 85 מושבים, ובבחירות 2015 ירד המספר ל־54 מושבים בלבד. הסיבה: מפלגות חדשות שנכנסות לכנסת נוגסות בהתמדה בקהל הבוחרים של המפלגות הגדולות. ב־2015 התאחד לראשונה המגזר הערבי ב"רשימה משותפת" והשיג את התוצאות הטובות אי פעם בתולדותיו. עם זאת יש לציין שלא מדובר באיחוד אמיתי של המפלגות הערביות אלא בתגובה טכנית להעלאת אחוז החסימה.

הבחירות של 2015 העלו לשלטון ממשלת ימין מובהקת שנוקטת מדיניות לאומית ושמרנית. דגש רב היא שמה על חיזוק אופיה היהודי של המדינה. יתר על כן, הממשלה כוללת גם מספר גדול של שרים המתנגדים במפורש לפתרון של שתי מדינות, וכמה מהם אף תומכים בצורות שונות של סיפוח הגדה המערבית.

סדרי העדיפויות

1. **ביטחון, הגנה וחתירה לשלום.** הישראלים מציבים באופן עקבי את ענייני הביטחון בעדיפות גבוהה, אם כי ההוצאה על הביטחון מתוך כלל התקציב הצטמקה, בעיקר בשל הצמיחה הכלכלית המסיבית של ישראל. אחד ההיבטים החשובים של הביטחון הוא החתירה ארוכת השנים של ישראל לשלום עם העולם הערבי – חתירה שבאה לידי ביטוי בצורה הברורה ביותר בהסכם השלום עם מצרים ב־1979 ובהסכם השלום עם ירדן ב־1994. אף שעמדות הציבור נחלקות באופן חד בשאלה הפלסטינית, ישנה עדיין תמיכה ציבורית משמעותית בטיפוחם ובשימורם של היחסים עם המדינות השכנות.

2. **לכידות חברתית.** באופן פרדוקסלי, לצד המחלוקות החברתיות העמוקות, שבאות לידי ביטוי בפוליטיקה לוחמנית, מיוחס ערך רב ללכידות ולסולידריות בחברה הישראלית, במיוחד בקרב המגזרים הדתי והחילוני. הצבא היה מאז הקמתו גוף מוביל בבניית הלכידות החברתית, אך אוכלוסיות מפתח – כמו הערבים והחרדים – נותרו במידה רבה מחוצה לו. מנהיגים כמו ריבלין מדגישים את חשיבותה העצומה של הלכידות החברתית וקוראים לתת לה עדיפות לאומית, אבל מנהיגים רבים אחרים – פוליטיים (ברמה המקומית והארצית) דתיים, חילוניים, אתניים, אינטלקטואליים וכדומה – מקיימים שיח מפלג המנציח את הפיצול ומעמיק אותו.

3. **איכות חיים והזדמנויות כלכליות.** הצמיחה הכלכלית המהירה מגדילה את פערי ההכנסה ומוסיפה עוד ממד לשסע החברתי בישראל. במקרים רבים מדובר בהצטברות של שסעים שהופכים יחד לקו שבר עמוק במיוחד. זה קורה, למשל, כאשר אוכלוסייה

מסוימת היא גם ענייה, גם גרה בפריפריה, גם סובלת ממחסור בהזדמנויות וגם משתייכת לקבוצה אתנית מסוימת.

וישנן סוגיות שמטרידות את האוכלוסייה המבוססת יותר כמו נטל המס הגבוה והעלייה החדה במחירי הדירות, במיוחד במרכזים עירוניים רבים. ההפגנות של 2011 למען צדק חברתי ולמען בלימתו של יוקר המחיה עדיין תופסות מקום דומיננטי בשיח הפוליטי. בעקבותיהן החלו מפלגות – הן חדשות כמו כולנו של משה כחלון והן ותיקות כמו המחנה הציוני (עבודה) – למקד את המצע שלהן בסדר היום החברתי.

עם זאת גם כאשר הישראלים עוסקים בסוגיות של צדק חברתי ושל יוקר המחיה, הם אינם שוכחים את הממד היהודי שבחיהם והדאגה לביטחונה, לרווחתה ולעוצמתה של יהדות העולם. אף שמדובר בנושאים שכמעט אינם שנויים במחלוקת בציבור היהודי, הם הפכו מוקד למחלוקת עמוקה כשנשזרו בחוק הלאום שחוקקה הכנסת ביולי 2018. ולמרות הכול עדיין שוררת אמונה עזה בקרב היהודים בישראל שהם חולקים גורל משותף עם יהדות העולם.⁹⁶

בשנים האחרונות הפגינו ממשלות ישראל עניין רב בקידום הזהות היהודית בתפוצות ובטיפול בהמשכיות היהודית מחוץ לישראל, למשל באמצעות השקעה במיזמים כמו "תגלית" ו"מסע". החשיבות הרבה שמייחסת ישראל לחיזוק התפוצות באה לידי ביטוי בכוחו ההולך וגדל של המשרד לענייני התפוצות – בין היתר הודות לגידול בתקציביו. זהו שינוי דרמטי מהגישה האינסטרומנטלית יותר של ישראל כלפי יהדות העולם בעבר, שהייתה ברוח מגילת העצמאות וקראה לתפוצות "להתלכד סביב היישוב בעלייה ובבניין ולעמוד לימינו במערכה הגדולה".⁹⁷

בגלל החשיבות הרבה שמייחסת ישראל לקשריה עם התפוצות ניהל ראש הממשלה נתניהו במשך שנים משא ומתן אינטנסיבי עם ראשי הסוכנות היהודית ועם מנהיגי הקהילה היהודית בארצות הברית כדי להגיע להסכם על הקצאת שטח לתפילה משותפת בכותל. הסכם כזה אכן הושג בסופו של דבר ואף קיבל את אישור הקבינט, אולם בסופו של דבר הוא הוקפא, לאחר שנתניהו הגיע למסקנה שההתנגדות הפוליטית של חברי הקואליציה החרדים מסוכנת מדי מבחינתו. יהדות התפוצות נמצאת אמנם בסדר העדיפויות הלאומי של ישראל, אך במקביל ישנו קונפליקט עמוק בין הדאגה לתפוצות לבין המציאות האלקטורלית, שלעיתים קרובות זוכה לעדיפות על פני האינטרסים של התפוצות.

אולם הבעיה חמורה יותר מאשר דחיית האינטרסים של יהדות התפוצות לשוליים נוכח אילוצים אלקטורליים. אותם הגורמים בחברה הישראלית שמשקיעים בטיפול הקשרים עם התפוצות הם דווקא אלה שלרוב אינם מתמצאים בהעדפות של הקהילות בתפוצות. באופן פרדוקסלי, ישראל מתעניינת יותר מאי פעם ברווחתה ובהתפתחותה של יהדות התפוצות, ומנגד, לעיתים תכופות ישנה התנגשות בין הגישה הישראלית ולבין ההעדפות של הקהילות בתפוצות. זה קורה במיוחד כשמדובר במדיניות הנוגעת לפלורליזם ולשוויון דתי.⁹⁸ בסקר דעת קהל שנערך באחרונה והוגדרה התופעה הזאת "פרדוקס ההשתייכות לעם היהודי" (peoplehood paradox).⁹⁹ אין מסגרות מקובלות

או מוסדות רשמיים שיכולים לתווך במחלוקות כאלה, והתוצאה היא ניסיונות תיווך באמצעות מנגנונים זמניים ובלתי פורמליים.

בדיוק כשם שהתרומה המשמעותית של יהדות ארצות־הברית לישראל לא היתה מובנת מאליה, כך גם המחלוקות הנוכחיות אינן גזירה בלתי נמנעת. אך נוכח מסלולן של המגמות הנוכחיות יידרש מאמץ מרוכז של כל הצדדים כדי לנווט בין שלל האינטרסים הסותרים, להרחיב את האחדות ואת הקונסנזוס ולהבטיח כי תרומת יהדות ארצות־הברית תישאר איתנה ומשפיעה.